اجتماعي نظريات

د

ګل پاچا الفت

www.ulfat.de

www.sikaraam.com

www.sikaraam.com

فهرست

عنوان مخ

فکر...1
کاراوعمل...5
له کار سره علاقه...8
عقیده...9
اخلاق...10
تعلیم او تربیت..12
دقضاوت شعور...13
ذوق..14
خیال..15
عشق او حرص..16
دمشرانو عشق...18
یوازېتوب...20
زه او ته...21
سترګي مه پټوئ!..22
دزماني تغیر..24
برابرنه دی..25
داسلام درد منو!...26
دسبافکر...27
پخواني ډیوي..27

بسم الله الرحمن الرحيم

فکر

په هغه تورتم کښې چې شعور او احساس د ړندو په شان امسا ټکوي. هلته چه د شرق و غرب امتیاز نشي کېدای او هرڅه مجهوله وي. په هغه ځای کښې چې د اسمان ستوري چاته لوری او لودن نه ښئې او سترګه په سترګه نه ښکاري.
په هغه وخت کښې چې بې له حیرت او ابها مه بل هیڅ شی نه وي موجود او دقبلې پته نه وي معلومه، سړی به کومې خواته درېږي؟ او کوم لوري ته به سجده کوي؟
په دغسې حا ل کې انسان مکلف دی چه فکر به کوي او هرې خواته چه فکر رهبري وکړه هماغه طرف ته به مخ اړوي او خدای(ج) ته به لاس په نامه درېږي.
په دغه وخت کښې که دی لمر خا ته خواته ولاړ وي ده ته دلمر بنده نه ویل کېږي بلکه دقبلې اهل باله شي.
دده قبله او کعبه په دغه حا ل کښې دمشرق (١) په لوري انتقا ل کوي او په دغسې مواقعو کښې چې انسان هرې خواته دفکر په نغوته مخ واړوي دلوی ځښتن مخ هماغه لور وي او د خدای کور هماغلته بويه.
په دغه شان موقف کښې که ځلورتنه څلورو خواو ته د خپل فکر په اشاره او اجازه مخه کړي او ددوه تنو فکر هم په یوه خوا اتفاق ونه کړي، څلور واړه داسې مثا ل لري لکه چه کعبه په مینځ کښې وي او هریوه یې یوه دیوا ل ته مخامخ ولاړوي.
دلته منطق اوبرهان سړي ته په یقین سره داوایي چې په دې څلورو وتنو کښې که یوه د قبلې لوری موندلی وي، درې نور خو ارومرو په بله خوا ولاړ دي او غولیدلي دي مګر پاك خدای د څلورو واړو مختلف او مخالف فکرونه پخپل دربارکښې قبلوي او دیوه لمونځ هم له قبلې نه چپ نه ګڼي.
دلته منطقی قیاس د درو تنو په غلطوالی قطعي حکم کوي او په احتمالی ډول دیوه تن دفکر او رای په صحت قایلېږي ځکه چې که دغه څلورتنه، شرق وغرب، جنوب او شما ل ته نه وي ولاړ بلکه په څلورو کنجونو درېدلی وي ټو ل په غلطه ولاړدي او یوه هم صحیح لوری نه دی موندلی مګردغه علمي اوعقلي فیصله سره له دغه برهانه اعتبار نه لري او د هریوه فکر حق ګڼل کېږي ځکه چې په دغه حین کښې له انسان سره بې له فکر کولو او تحری څخه بله وسیله نشته او هیڅ یو د بل د فکر په منلواو قبلولو نه دی مکلف، که په دوی کښې یوتن ډېر هوښیاروي هغه نور د خپل فکرپه پیروی نشي مجبورلی او نه هغه بل داکولی شي چه ده ته به یوه خوا حقه معلومېږي اوسره له دې به د بل په فکر پسې درومي اوکعبه به د بل په نظرګوري.
دلته د هریوه فکري او عقلي تکلیف همدغه دی چه پخپله فکر وکړي او له خپل فکرنه کار واخلي.
په اسلام کښې د څلورو مذهبونو حقانیت په همدغه اساس بنادی او هغه فکری اختلاف چه د څلورو امامانو مینځکښې موجود دی د هېڅ یوه دفکر حقانیت نه سلبوي.
له دېنه انکار کېدای نشي چې دانسان فکر قاصر اوضعیف دی، دده په نظرکښې یوشی په بل راز معلومېږي په ډېرو شیانوکښې انساني فکر غولېږي، سهوه کېږي او غلطېږي مګرسره له دې لوی خدای پخپل حق اوصحیح کتاب کښې هرهر ځای انسان ته دتفکر او تعقل امرکوی او هغه څوک چې فکر نه کوي ملامت بولي.

(٥) دلته د افغانستان د قبلې لوری په نظر کې نیول شویدی.

www.sikaraam.com

له همدغه ځایه مونږ دفکر د ازادۍ په ضرورت پوهېدلی شو او په اجتماعی مسایلوکښې فکرکول اوفکرښکاره کول یو ډېرضروری امرګڼو.
مونږ باید فکر او د فکر خاوندانو ته موقع ورکړو چې خپل کاروکړی او خپله وظیفه په ازادانه ډول اجرا کړي.
دنن ورځې دیموکراسي هم انسان ته همدغه توصیه کوي چې هرڅوک باید خپل اجتماعي افکار او نظریات ښکاره کړي او فکر ونه مختنق نشی.
که څوک کوم نا اشنا او نوی فکرښکاره کوی څوک دا حق نه لري چې هغه له ستونی کلک ونیسي اوملامت یې کړي ځکه چې هرفکر ارومرو حق نه وي او حق ته نشي رسیدلی، هر سړی په دې مکلف هم نه دی چه هر کوره به پخپل فکرکښې حقیقت ته ځان رسوي اوهیڅکله به نه سهوه کېږي، مګر دا د هر یوه وظیفه ده چه فکر به کوي او حقیقت به لټوي.
مونږ به فکرکوو او په حقایقو پسې به ګرزو که ورسېدو دوه اجره دي او که سهوه شوو نو فکرکول پخپله یوښه کاردی او انسان له غفلته پرې خلاصېږي.
د دنیا ډېرلوی مفکرین اومشهورپو هان ډېر ځله پخپل فکر کښی سهوه شوي او غلط افکار ورځنې پاته دي چه انسان دبدبختۍ خواته روانوی مګرسره له دې دفکر ازادۍ یو ضروري امردی.
که څوک ووائي چې انسانانو په دنیاکښې ډېر بدبد کارونه وکړه او ډېر ضررونه او فسادونه یې انساني جوامعوته ورسول، راځئ چه دغه نسل قطع کړو او انسان پرې نږدو چه دې دنیاته راشي دا خبره عیناً داسی معلومېږي لکه چه سړی دفکر غلطی او اضرار په نظرکښې نیسي او د فکر آزادي سلبوي.
دوی دومره فکر نه کوي چې دانسانی جوامعو ورکول ددی دپاره چې دوی ته ضرر ونه رسېږی یا دوی چاته ضررونه رسوي څومره غلطه خبره ده.
دفکر مختنق کول او محوه کول دانسانیت په ستونی پښې ایښودل او انساني جامعه د حیوانیت خواته رابلل دی.
مونږ بایدفکر وکړو او بې فکره نشو، دفکر ازادي که د خاینانو، غدارانواوریا کارانو دپاره ضررلری دیوه ملت دپاره ډېرمفید معلومېږي او دسړیتوب ترقی ورپوری موقوفه ده.
که فکرونه آزاد شي او هرڅوک خپل نظریات ښکاره کړی شي مفکرین او فکری مشغله پیداکېږي دغه دمملکت مهم مسائل چې اوس په کښې فکرونه ګنګس اوحیران دی او د مشکلاتو علاج رانه ورک دی اصلی علت یې همدغه دی چې په کلونو کلونو فکرونه ایسار شوي او مختنق شویدي، له دغسی محبوس او مقید فکرنه د حل لاره غوښتل هېڅ معنی نه لري.
مونږ اوس پخپل مملکت کښې لوی لوی خلق لرو او عالمان هم شته مګر دفکر خاوندان ورته نشوویلی ځکه چې دوی فکر نشوکولی اوفکر یې نشو ښکاره کولی. دلته دتفکر مشق او تمرین چانه دی کړی او ددې ورزش دپاره خلق نه دي تربیه شوي، دلته ډېرو پو هانو دډېرو ناپوهوخلقو خبروته ښه ویلي او د دې په ځای چه څوک له چانه فکروغواړي کورکورانه تسلیم اواطاعت غوښتل شویدی، پدې ځای کښې پوهان مجبور شوي دي چه ددین او مذهب مخالف ته ددین حامی ووائي اوتل دزورورو فکروستائي، څوکاله دمخه چاپدی هېواد کښې ښو ته ښه او بدو ته بدنشو ویلی، څوک چه دفکر اورایي خاوندان بلل کېده په زندانو نوکښې واچول شوه اوفکرونه یکښې مضمحل شوه اوس دنیا بل راز شوه او ددې عصر کارونه له مونږ نه فکر غواړي او دپخوفکرونو تقاضاکوي، مونږ اوس مجبوریوچه فکراو د فکر خاوندان پیداکړو یعنی دفکرکولو مشق اوتمرین وکړو، ددې مشق دپاره میدان اوغولی په کاردی چه هغه جراید اومطبوعات دي مطبوعات باید ازاد وی او ازاد فکرونه پکښې ځای پیداکړي پدې کارکښې ډېرې فایدې دي او دغه ازادی زمونږ دپاره ډېره ضرورده اوس زمونږ په مغزوکښې فکرونه وچ شوي او لکه هغه جنین چه ډېره موده د مورپه

ګیږه کښې مړپاته شي او نشی متولد کیدای مونږ هم دفکرپه تولید قادر نه یو، که چیري دجرایدو او مطبوعاتو ازادی دیوه قانون له مخی پیداشوه له دماغونونه به څه وزیږي اوسرګرداني به ورکه شي.
هریوبه دخپل فکر په صحت او غلطی پوه شي ځکه چه فکر ازادشي انتقاد هم ازادیږي او هرڅوک ښو ته ښه او بدوته بدویلی شي.
دغه دفکرمشق اوتمرین بـه پـه فکـر کښی قـوت او رشـد پیـداکړی، زمـونږ مفکـرین بـه پـه اجتماعیـاتو، اقتصـادیاتو اوسیاسیاتوکښې سمې اوصحیح لارې ومومي اوزمونږ مشکلات به خدای(ج) حل کاندي.
مونږ به دسمو او صحیح فکرونو قدر وکړو او دفکر خریداران به په وطن کښې پیداشي، مفکرین به علم اوعرفان ته راغب شي چه دعلمی تتبعاتو په رڼا کښې ښه فکرونه وموmي اوښې لارې وپلټي.
که فکر ازاد شو هرڅوک به دخپل حق مطالبه وکړي او خپل حق به وغواړي.
عدالت په همدغه وسیله په یوه مملکت کښی قایمېدلی شي اومظالم ورکېږي مونږ باید مظلـوم تـه داحق وركړو چه دظالم ظلم اود خاین خیانت بیان کړي او حق وویلی شي، همدغه شی دفکر ازادي بلل کېږي او ډېر اصلاحات پرې مرتب کېدلی شي، که فکر ازاد شـو دلتـه بـه اخلاقـی شجاعت اواسلامي جرئت او حقانیت پیداشی بیا بـه ظالمان ددغومره ظلم او خاینان ددغومره خیانت جرئت نشی کولی او هرڅوک به خپله چاره په اوبوکښې ویني.
فکر او قلم چه هر څومره ازاد شي هغومره اعما ل اوافعا ل مقید کېږي او قوانین تطبیق پیداکوي یعنی له اصولو اوقوانینو نه خلاف ځوک څه نشي کولی او هرسړی پخپل عمل اوکردار کښی محتاط وي.
په هرځای کښې چه ښوته ښه اوبدوته بد نه ویل کېږی هلته ښه اوبد مشتبه کېږي او امتیاز یې له منیځه ځي، پـه دغسی ځایوکښې دظلم او خیانت دپاره زمینه مساعده کېږي او عدالت مري، دهمدی لامله پـه اسلام کښی حق ګـوئي اوظالمانو ته حق ویل ډېر لوی عبادت اوفضلیت ګڼل شوی او له هرڅه نه زيات اجراو ثواب لري.
داسلام په ارکانو کښی دژبې اقرار او دزړه تصدیق دواړه ضرور ګڼل شوی او ددی خبرې همدغه معنی ده چه باېد سړی خپل عقاید او افکار ظاهر کړي او دافکارو د اظهار دپاره زمینه مساعده کړي. هغه څه چه په زړه کښې وي او په خوله نـه ویـل کېږي محـوه کېږي او مري، همدغه وجـه ده چـه پـه غیردیموکراسی مملکت کښې افکار او نظریات نشوونمانشی کولی او دفکر خاوندان نه پیداکېږي.
ددیموکراسۍ او دکتاتورۍ په بحث کښې ځینې پوهان وائي په دابتدائی اوبې علمه ملتونـو کښې یـو ښـه دکتاتورپه کاردی چه پخپل فکراوخپله اراده د مملکت دپاره کاروکړي او بې له دښه چه دچافکر ته وګوري اوله چانه فکر واخلي پخپله نظریه روان شي او پیشرفت وکړي، دوی پخپل بیان کښې دایـو شرط زیاتوی، چـه دکتاتورباید دځان دپاره کارونکړي اووطن خواه و ملت خواه یوسړی وی ددې نظریې خاوندان دلایل هم لری اووائي په کوم هیواد کښې چه عمومي فکر ړوند اوکوڼ وي، دخیر او دشر تمیزپه ښه شان نشي کولی او پخپل بهبود نه پوهېږي هلته که دیموکراسی رایجه شي مملکت دانحطاط خواته درومي او پرمخ تګ ئې له عقله لری خبره ده.
دانظر یه زمونږ په وطن کښی دډاکتر اقبا ل له اشعارو او ځینو نورو مفکرینوله اثارو اقتباس شـوېده مګرددنیا ډېر پوهان پـه هرځای اوهروخـت کښی دیموکراسي اود افکـارو ازادي لـه بـل شـان حکومتونـو غـوره ګڼي او ددیموکراسۍ او دکتاتورۍ په باب کښی وائي((دمېلمستیا ډېره خرابه کوټه دانتظار له ډېرې ښې کوټې نه بهتره ده))
په دې باندې باید سړی اعتراف وکړي چه هرفکر حق نه وي او ډېر ځله د ډېرو کسانو فکر هم خطاکېږي نودیوه دکتاتور فکر به څنګه هروخت اوپه هر ه مسئله کښی له سهو او خطانه خلاص وي.
داممکنه ده چه دډېرو پوهانو اوهوښیارانو دفکرپه مرسته حق او حقیقت تـه ورسېږو مګرپـه یـوه فکر بانـدې هر وخت دحقایقو کشفول امکان نلري.
دیوه مجتهد او امام په حق کښې هم داخبره منل شوېده چه شیخ کله سهوه کېږي او کله حق ته رسیږي.
www.sikaraam.com

ديوه سړي فکر او دډېروفکر هېڅکله يو راز قيمت اويو حق نشي پيداکولی که يوتن فکروکړي او فکرېې له عقل اوقياس سره برابر هم وي بياهم داجتماع يعنی دډېرو خلقو د فکر په مقابل کښې ضعيف دی او دجماعت فيصله دفرد له فيصلی نه قوت لري، پدی خبره کښې هېڅ تردد نه دی پکار چه ديموکراسی اوشورائي اصول هرګوره ښه دي او په هغه ځای کښې چه هرڅوک دفکر کولو اوفکر ښکاره کولو حق لري او کارونه دجماعت په فکر کېږي هلته دعدالت امکان له هغه ځای نه زيات موجود دی چه يوفکر حاکميت او تسلط لري او ټول کارونه ديوه سړي خوښې ته سپارل شوی وي، ديوه سړي فکر د اعتماد وړنه دی، انسان سره له دې چه خدای ډېر فضايل ورکړيدی بياهم يوازې په انفرادي صورت يو ضعيف متحير اومتر دد مخلوق دی چه پخپله هم پخپل فکر باندې اعتماد اوتکيه نشي کولی اوپه هرشي کې داجتماع شاګرد دی او د جماعت له تاثير لاندې دی.

زمونږ دابحث يوه باريکي لري چه ظاهراً د تناقض رنګ پيداکوی ځکه چه کله د فرد فکر ستايو او حق ېې ګڼو،کله ورته قاصر اوضعيف وايو او عدم اعتماد پرې ښکاره کوو د همدې لامله د جماعت فکرمرجح او غوره ګڼو مګرکه څوک دقت وکړي هغه پوهېږي چه دفرد فکر سره له نيمګړتيا او قصوره د خير و شر، دښو اوبدو مميزدی،که سړی سل ځله پخپل فکر کښی غلط شي بياهم بايد په هره خبره کښی فکروکړي اوفکر پرې نږدي.

فکر دانسان يوداسی ملګری دی چه که هرڅومره سهوې اوغلطې ورځنې ووينې اوډېر تاوانونه وروړسوی بياهم لاس ورځنې ناخلی اوپه هره خبره کښی ترېنه سلا اومشوره غواړي، داچه مونږ د يوه سړي فکر دنورو افرادو دفکرپه مقابل کښې نه منو معنی ېې دانه ده چه د فرد فکر ته اعتنا نلرو بکه معنی ېې همدغه ده چه د فرد فکر ته زياته اعتنا لرو، که مونږ ديوه سړي فکرته هرڅه وسپارو معلومه خبره ده چه دبل فرد او دنورو افرادو فکرته څه اهميت نه ورکوو او په احترام ورته نه ګورو.

ځينی داسی افراد شته چه پخپل غلط فکرډېر ټينګ درېږي او دبل صحيح فکر ته نه وراوړي، دهمدی لامله وايو چه ديوه مملکت کارونه بايدپه يوه فکر اجرانشي او يوه فکر ته هرڅه ونه سپارل شی.

دهرسړی فکر دهغه دتصوراتو اوشغل و مصروفيت له تاثيرلاندې وي او واقعات و حوادث، تلقينات او تبليغات فکررا اړوي، حب او بغض، خوشبيني او بد بيني د فکرپه بدلون کښې ډېر دخل لري.

ديوه سړي فکرچه يوې خواته متوجه شي په هغه خواکښې ډېر باريک شيان هم وينی مګرپه بله خواکښې ډېرواضح شيان نشي ليدای ياېې نشی منلی نوهرکله چه څوتنه په يوه موضوع کښی فکروکړی او هريو د مختلف نظر خاوندوي نوموضوعاتوته له مختلفو خواؤ کتل کېږي او ټول اطراف اوجوانب سنجول کېږي، ددغو ټولو فکرونوله مقارنې اومقابلې څخه يوه معتدله فيصله په لاس راځي اوله انفرادی فکر څخه افراط او تفريط ورکېږي.

مونږ بايد د هر فردفکر ته په احترام وګورو اوپه حق ورته قايل شو، دهېچا فکرېې له قوي اومنطقي دلايلو دبل دفکر تابع ونه ګڼو او دا و نه وايو چه يودې دبل په فکرپسې په پټو سترګو اوبې دليله روان شي مګردفکرونو شريکول او د فکر تول يوه ضروري خبره ده او دمنطق وبرهان يا صحيح استدلال په مقابل کښی له خپل فکره تېرېدل اودبل فکرمنل په کاردی.

داشتباه په وخت کښې چه له څوتنو نه قبله ورکه شي هريو به پخپل فکر يوې خواته درېږي مګرکه له يوه سړي سره قطب نما يا کومه داسې صحيح اله موجوده وي چه لوری اولودن معلوموي هلته به هر څوک هرطرف ته مخ نه ګرزوي.

په فکر کولوکښې بايدله دقت اوتعمق نه کار واخستل شي، ډېر خلق وي چه فکر ېې يوې خبرې ته ډېر ژررسېږي اودچا خبره په نيمه پوهېږي مګرپه مسائلو سطحي اوسرسري تېرېږي دغسې کسان په رشتيا چه په نيمه پوهېږي او پوره نه دي پوهېدلي، ديو عالم او بې علمه په فکر کښې همدغومره فرق وي چه دهغه په فکر کښې دقت موجودوي او ددې بل نظر برسېره او څرښنده تېرېږي.

فکرباېد له فعل اوعمل سره تماس او تعلق ولری او دتجاربو په محک ېې صحت او سقم معلوم شي، تجربه په حیات کښې ډېر تاثیر لري او پس له کړو او او کارکولو لاس ته راځي، هرکله چه افکار عملي شي اوپس له تجربې نه ېې صحت معلوم شي هغه وخت دعلم درجه مومي اوقوت پیداکوي.

چه له لرې سرې کاندي سنجشونه کارته نه رانږدې کېږي کړي فکرونه

له دې فکر اوسنجشه پیداکېږي دماغونوکښې سودازړوکښې غمونه

بې له فکره چه څوک کار کړي خوشې زیار کړي

چه بې کاره کړي فکرونه ځان خوارکړي

چه عمل اوفکریوله بله بېل شي

عمل خوارشي فکر ورکه سمه لارکړي

کار او عمل

وروسته له فکر کولوکار اوعمل په کاردی، بې عمله فکراو بې فکره عمل یو هم سمه او صحیح نتیجه نه لري، فکر د همدې لپاره دی چه سړي ته کار او دکارسمه طریقه وښئې، د انسان صلاحیت اوقابلیت دکار اوعمل له مخې معلومېږي. تقوی او عدالت، ظلم او فسق دانسان په اعمالو اوکردار کښې ځان ښئي.

له ښه فکر نه ښه اراده او له ښې ارادې نه ښه عمل پیداکېږي ځکه کار اوعمل ته د فکر نتیجه اوغایه وایو او اصلي مقصد ېې بولو.

فکر پخوا له عمله دیوه مړی مثا ل لري اومفکوره په عمل ژوندی کېږي دفکر صحت او غلطی پس له کار او عمله معلومېږي هغه فکر چه عملي کیدای نشي څه قیمت نه لري.

څوک چه فکر کولی شي اوکارنشي کولی هغه لکه ګوډ اوشل داسی دی چې هېڅ ځای ته نه رسېږي اوپه هروخت کښې بل ته محتاج دی.

هغه چه کارکولی شي اوفکر نشي کولی دړندو مثا ل لري چه لیاره نه ویني او په لیاره تللی شي.

کاردانسان هغه اقتدار څرګندوي چه دلوی ښتن له قدرت څخه فیض اوبرخه لري اوانسان ته د خلافت حق ورکوي.

دمنطق پوهانو انسان په نطق (عقل) اوفکر له نورو حیواناتو بېل کړی مګر که نوي اصطلاحات جایزوګڼل شي نوپه کار او فعالیت يې ببلول بهتر دی.

د ځمکې په ټولو ژوو او حیواناتو کښی انسان يوفعا ل اوکاریګر مخلوق دی چې دده په کارونو اوفعالیتونو دادنیا معموره او ودانه ده، دغه لوی لوی ښارونه او لوړې مانۍ، دغه دکار فابریکې او ماشینونه دغه سمسورباغونه او شنه فصلونه،دغه لوی جهازونه داورګاډی او طیارې د انسان دفعالیت اوکار شوا هد دي چې انکار ترېنه نشي کیدلی.

پاک خدای په کار او فعالیت کښي د خلقت او ایجاد قوت اېښی دی او داسې څه ترېنه پیداکېږي چې دمخه يې تصور هم نشی کېدای.

دا ممکنه ده چې دریابونه وچ شي، دغرونو کاڼي تمام شي، دپادشاهانو خزانې تشې شي، په معادنوکښې څه پاته نشي او هرڅه خلاص شي مګر هغه څه چه دکاراو عمل په کڅوړه کښې دی هغه تمامېده نه لري او وخت په وخت نوی شیان ترې را اوزي.

دانسان اصلي اوحقیقي ثروت کاراو دکاراستعداد دی،په همدغه شی انسان هر څه پیداکوي او له جهانه ددنیا او اخرت استفاده کوي انسان د کار او فعالیت په مرسته مړه مواد هم په کار اچوي او د ژوندیو شیانو کارترېنه اخلي، دغه ماشینونه چې ده په حرکت راوستلي دي او شپه ورځ کار کوي دا خبره ثابتوي چې انسان په نورو شیانو کښې هم دکار اوفعالیت استعداد پیداکولی شي.

دانسان په قدرت کښې دانشته چې بې روحه شیان ژوندی کړی مګر داکولی شي چې له ژوندیو شیانونه پکښې زیات قوت او ګړندیتوب پیداکړي او په هواکښې يې وګرزوي. په کار باندی آثار او نتایج مرتب کېږي او ددنیا اواخرت پنګه همدغه شی دی. .

صالح عملونه اوښه کارونه د خدای په دربارکښې ډېرقدر لري، او په مثقالونو خرڅېږي. په فعالیت اوکار کښې پاک خدای دومره برکت اېښی دی چې سړی ورته په يوه معین مقدار او معیار نشي قایلیدلی، داکیدای شي چه دکار او زیار په اثر له یوه زړي نه سمسو رباغونه جوړشي اوله لږ و دانونه خروارونه پیداشي.

دانسانانو په کار اوعمل غرونه سوري شوه، بیابانونه زرغون شوه، په دریابونو کښې لارې جوړې شوې هوا او فضا له پښو لاندې شوه، دځمکی له سینې نه پټ شیان راووتل او داتوم بمونه پیداشوه.

که اوس هم څوک د کارپه قوت او قدرت نه قایلېږي هغه به ډېر بې شعوره وي.

دانسان په مټ او بازو، زړه او دماغ کښې د کار او عمل یو دا راز قوت اواستعداد موجود دی چه له هر څه نه هرڅه جوړولی شي او په عناصر وکښې تغیر اوتحو ل راولي.

دانسان په خوارقو او اختراعاتو کښې کارډېره مهمه اوستره برخه لري.

ددنیا له ایجادنه تراخرته پورې په دغه اوږده او طولاني سفرکښې د انسان دلارې توښه اوپانګه همدغه دکار او فعالیت قوت او طاقت دی چه ورځ په ورځ يې اثراو برکت زیاتېږي او په دغه خوری کښی هیڅ نقصان نه راځي.

په کوم هېواد کښې چه دکار اوعمل خاوندان موجود دي هلته دانسانانو جونګړې او کنډرې په عالي قصرونو او لوړو ماڼیو بدلې شوي دي، هلته دسیندونو مخه نیول شوی او دانسان په خوښه يې مجراپیداکړیده، په هغه ځای کښی غرونه او رغونه شق شوي او ډېر پېچومی اوار شویدي، هلته په سرکونو باندې دخرو او غویو په ځای اورګاډی او موټرونه چلېږي او په حیات کښی سل راز ه راحت او سهولت لیده شي.

بیکاره اوبی فعالیته انسانان اوس هم په سمڅو اوغارونو کښې استوګنه لري او د حیواناتو څرمنی اغوندي د هغوی خوراک او س هم دغرو بوټی دی او له وحشیانونه دژوند په لحاظ ډېر لږ فرق لري.

کار دانسانانو ډېر مشکلات او احتیاجات رفع کوي او ډېرې اسانۍ پیښوي مګر د ا هله چه له کار سره فکر او عقل ملګری وي او یو له بله مرسته وکړي د پوهانو او نا پوهانو کار دفایدې او نتیجې په لحاظ د ځمکې او اسمان قدرته فرق لري، هغه کارونه چه فکر اوعقل پې نه خوښوي دګټې په ځای زیان اوضررلري.

په کاراو عمل کښې باید اشتراک او اجتماعي تعاون موجود وي ځکه چه انفرادي فعالیت ډېر لږ منافع لري او لکه انفرادي محدود تجارت سر ګرداني پې ډېره اوګټه پې لږه وي، یو سړی داکولی شي چه دحیات او ژوند له لیارې یوازې واړه واړه کانې لرې کړي مګرهغه پیچومی چه په دغه لاره کښې موجود دی د ډېرو خلقو مشترک فعالیت اوګډه سعیه غواړي، داپیچومی هغه وخت او اربړي چه ټول ورته متوجه شي او په ګډه کاروکړي.

تر څو چه په یوه ملت کښې اجتماعي همکاري پیدانشي د حیات لوړې ژورې نه ورکېږي اوپوره راحت او سهولت نشي پېداکېدلی.

مونږ باید اول دفکر اوعمل موافقه حاصله کړو اوبیا دډېر افرادو فعالیتونه متفق کړو چې یوې سمې او صحیح نتیجې ته ورسېږو.

وایي چه په یوه وچه بیدیاکښې یوشل او یوړوند یو ځای شوه، هلته اوبه نه وې، سبوری نه و، ډوډۍ نه و او د دواړو ژوند په خطرکښې و.

ړوند لیاره نه لیده او نه پوهیده چه کومې خواته ودانی اوابادی ده؟

شل ته لوری او لودن معلوم و مګر تللی نشو او پښې پې نه وې.

دوی دواړه وروسته له مفاهمې او موافقې نه په دې راضې شوه چې شل ړانده ته وربه شاشي، دی به هغه ته لیاره ښئې او هغه به ځي.

په دغه ډول دواړه ودانۍ اوابادۍ ته ورسېدل اویخې اوبه توده ډوډۍ پې پیداکړه، که دغه شان دعمل اشتراک اوګډ فعالیت پیداشو شل او ړوند هم یوځه کولی شي او یوه ځای ته رسېږي که هر یوبیل بیل کوشش کوی یو هم له دې بیابانه ژوندی نشي وتلی اوپه لوږه تنده کښې پاته کېږی.

دیوه ملت دپېشرفت او سعادت لپاره دفکر اوعمل اشتراک ډېره صحیح نسخه ده او ډېر مشکلات پرې حل کېږي.

کارونه د نتیجې اوفایدې په لحاظ په دوه ډوله دي:

یو هغه کارونه دي چه نتیجه پې ژر لاس ته راځي اوګټه پې په لږ وخت کښې معلومېږي، ځینې نورداسې دي چه نفع او فایده پې څنډ غواړي اوپس له ډېر انتظاره پې نتیجه راوزي.

ددې دواړو کارونو مثا ل داسې دی لکه ځینې حیوانات یا نباتات چه په لږ وخت کښې لوئېږي اوپه لږ وخت کښې نتیجه ورکوي، ځینې نورپه ډېر وخت کښې کما ل ته رسېږي اوثمره پې پس له ډېر وخته څرګندېږي.

یو چرګوړی په څو ورځو کښې له هګۍ راوزي او په څو میاشتو کښې په هګیو راځي او ډېر بچې راوړي یوه اسپه پس له څو میاشتو یوبچی راوړي او هغه هم پس له ډېرو مباشتو دسپرلي کېږي او ډېر انتظار په کاردی چه یوسړی یوه ځای ته ورسوی.

همدغه شان یو حیوان په څومیاشتوکښې بلوغ او کما ل ته رسېږي او یو انسان پس له ډېر و کلونو رشد او ځلمیتوب ته رسېږي نو هغه نتایج چه پس له ډېر وخته په لاس راځي له هغو نتایجونه ستراو مهم دي چه په څو ورځوکښې حاصلېږي کارونه او اعما ل هم دنتا یجو او فوایدو په اعتبار ځېنې آني اوځینې څنډنی دي.

څنګه چه علاجونه او چارې په فوري او اساسي علاجونو بېلېږي او بې له یوه فوري او آني ضرورته مونږ دخپلو رنځورانو اساسي علاج ته متوجه کېږو، باید کارونه هم په اساسي ډول شروع کړو او هغه کارونه چه پس له څنډه څنډنې فواید لري له نظره نه غورځوو.

کوم ملتونه چه کارته دآني اوفوري منافعو په لحاظ ګوري او نتايجوته انتظارنشي ايستلی هغوی له لويو او مهمو منافعو محروم دي اوتل بې په چرګو او چرګورو نظر وي هغوئ ددی په ځای چه د څوکالولپاره اساسي پلانو نه طرح کړي او هغه عملي کړي شپې او ورځې په نظرکښی نيسي او د چا خبره خپلې شپې تيروي.
هغوی په دې باندې ښه نه دي پوه شوي چه دملتونو عمرلکه ديوه فرد عمر لنډ او محدودنه دی چه په دغسې لنډو پروګرامونو سرته ورسېږي او اني ګټې په نظرکښی ونيسي.
هرکله چه يو دهقان تخم کړي او نه مياشتې وروسته حاصل اخلي يوملت بايد داسې تخمونه هم وکري چه شل ديرش کاله يايو قرن او دوه قرنه وروسته نتايج ورکوي او فوايد بې ظا هرېږي.
دديموکراسي حکومتونو او استبدادي حکومتونو يوفرق همدغه دی چه په کوم ځای کښې چه ملی شوراګانې موجودې وي او د ملت وکلاء دملت خيرو شرسنجوي نود ملت عمر او پاينت په نظرکښې نيسي او دنقشو طرحه کولو په وخت کښې دملت عاقبت او آينده سنجوي مګر يو مستبد حکومت چه هرڅه کوي خپلې شخصي ګټې ته ګوري او د خپل عمر په احاطه کښې د ځان ګټه لټوي. مونږ بايد په اجتماعي امورو اوکارونوکښې اساسي بهبود له نظره ونه غورځوو اولوټه اېښودل او تېرېدل په هېڅ کار کښې غوره نکړو او يو فرد دا نشي کولی چه په خپل کار او عمل کښې سل کاله وروسته په نظرکښې ونيسي، يوملت خو بايد خپله اينده اوراتلونکی نسل هېر نکړي اوداسی کارونه وکړي چه لمسو او کړوسو ته بې هم نفع اوفايده ورسېږي او د ودانۍ اساس بې ډېر ټينګ اومتين وي، هر کله چه يو سپين ږيری دهقان په اخرعمر کښې نوی نيالګی ږدي چه روستنی بې سيوري ته کښيني او ميوه بې وخوري يوملت به ولې داسې کوي چه لکه يو دکاندار هر وخت ځانته له بازاره مېوه واخلی او دباغ جوړولو په فکر کښې نه وي.

له کار سره علاقه

په کتابونوکښې بې راوړيدي چه له کارسره علاقه دسړی ټول فکر دکار خواته متوجه کوي او هر څومره چه د کار مينه په زړه کښې زياته شي دانسان په کوښښ کښې هغومره زياتوالی راځي اوکار ښه کېږي.
دا خبره محض کتابي خبره هم نه ده کله که تاسې پخپلو مزدورانو پسې دکار کولو په وخت کښې څارکړی وي دا به درته معلومه شوی وي چه ناراسته لوګری خپل لورپه لوټه تيره کوي او هيڅ کارنه کوي ځکه چه هغه له کارسره مينه اوعلاقه نه لري او دکار شوق بې په زړه کښې نشته، ډېر خلق دي چه سړی و رځنې د حا ل احوال پوښتنه وکړي وائي شکر دی شپې او ورځې تېرېږي، نوهغه څوک چه محض دشپو او ورځو تېرېدل غنيمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کار ته په څه نظرګوري اوله کارسره به څه علاقه لري؟
زمونږ ډېر ښه مامورين او کار کونکي هغه کسان دي چې په حاضری ټينګ دي او په وخت کارته راځي که څه هم هېڅ کارنه کوي او قصې کوي.
اکثره خلق چه له اجتماعی امورو سره علاقه ښئي په دې ټکي ډېر زوراچوي چه څوک کارنه کوي له کارسره علاقه نه لري.

که رښتيا ووايو تشخيص بد تشخيص نه دی، خلقو مرض راله پېژندلی دی مګر په علاج کښې نه دی کړېدلی چه له کارسره علاقه څه وخت او څنګه پيداکيږي؟

پخوا له دېنه چه وګړي دتعليم او تربيت په اثر يو اجتماعی شعوراو احساس پيداکړي او وطن خپل کور وګڼي او د مزدورانو چم ورسره ونکړي مونږ څه کولی شو؟ اودکار علاقه څنګه پيداکولی شو؟ ددې سوال په جواب کښی د هرچا خوښه چه هر څه وايي، زه خو يو ه مهم ټکی ته اشاره کوم او وايم که دلته غړيدونکی او بينا سترګې پيداشوې اوکارته بې کتل ارومرو له کارسره علاقه پيداکيږي او کارونه ښه کيږي، تراوسه پوری خوپه هره اداره کښی له يو آمر اومشر د تفتيش په ډول ننوزي سمدلاسه حاضر ي ګوري او بل هېڅ شی نشي ليدلی تر دې وخته خو مونږ د حاضرۍ اخستلو او حاضرۍ ليدلو نه نه يو اووښتی اوکار ته نه ګورو، په هېڅ اداره کښې هېڅوک په وزګار کښينا ستلو او کارنه کولو له جزا لاندې نه دی راغلی او حاضر ګڼل شوی دی هرکله که د کار مبصرين په کارپسې وګرزېدل او کارته بې کتل، دهر چا پېشرفت او ترقی دکارله مخې شوه او نورشيان له مينځه ووتل له کار سره به علاقه پيداشي او کارته به په مينه او محبت خلق وګوري.

انسان له خپل پېشرفت اوخپلی ترقۍ سره ټينګه علاقه لري که ترقي بې له کارکولو په بل راز ممکنه نه وه او د چا کارنه ورکيده دکارمينه په زړونو کښې ځای نيسي او له کارسره علاقه پيداکيږي.

په هر بازار کښې چه هره متاع ښه خرڅيږي خلق هماغه شی ورته راوړي اوپه هماغه شي پسې ګرزي، که د کارخريداران پيداشوه او کارونو قدر او قيمت پيداکړه د خلقو په مټو کښی به زور او قوت پيداشي او ډېر درانه پېټی به په اسانه اوچتوی، بيا به زړونه دغسې ساړه نه وي او خلق به دتملق او چاپلوسۍ په عوض کارکوي او هرڅه به دکار په لمن کښې غواړي خلق به په دې پوه شي چه کار او زيار لکه يو کامل پير خپل مريد لوړو مراتبو او مدارجو ته رسولی شي او په کارباندې هر راز کارونه کيږي.

که زمونږ ښارته يونوی کاروان راغی اودکار ښايسته اوښکلې منظره بې خلقوته وښودله بيا به دکار غلامۍ په باداري اوسردارۍ خپله ښه بدله کړي او پادشاهان به بې خريداران شي.

اوس خو کاردنوکرانو او مزدورانو کاردی مګرکه اصلي او حقيقي څيره بې څرګنده شوه زليخابه بې په مينه او محبت افتخار وکړي او داغلام به .زښت ډېر عزيز شي.

عقيده

له دې حربي ټانکونو نه هغه خوا دډېرو توپونو اوډېرو لښکروتر شا له هوايي طيارونه ډېر پورته يو دا راز قوت ليدل کېږي چه په ټولو قوتونو غالب دی. له دې قوت سره نه او ر او نه اوبه مقاومت کولی شي او نه ورسره په توره او علم مقابله کيږی.

داقوت هغه عقيده ده چه انسان هر راز ايثار اوقربانۍ ته تياروي اوپه ملتونو کښې يو فعا ل عقل، نه وېرېدونکی عشق، فرهادی عزم اوسيلابي حرکت پيداکوي چه هېڅوک او هېڅ شی بې مخه نشي نيولی، که تاسې کوم داسې ملت ګورئ چه هغه په هېڅ شي عقيده او باور نه لري او دهېڅ شي لپاره له سر او ماله نشي تېرېدلی يقين وکړئ چه هغه ملت لکه داوبو څک ډېر ژر ورکيږي او محوه کيږي.

هغه د روح خوشحالی او دزړه اطمینان چه سړی یې نه په ما ل او دولت کښې موندلی شي او نه یې دعلم وفلسفې په رڼا کښې ځوک مومې نه په لوړو ماڼیو کښې پیداکېږي نه په زیب و زینت او جاه وجلال کښې لیده شي دعقیدې خاوندان یې دعقیدې په لاره کښې په هرقدم کښې مومي او هرساعت یې استقبا ل کوي.

کوم کسان چه نه په دینی اساسانو ایمان لری اونه په اخلاقي او روحاني نوامیسوګرو هیدلی دی، نه یې په نظرکښې ملي شعایرڅه قیمت لري، هغه په هېڅ مه حسابوئ او هېڅ یې وګڼئ.

انسان یوازی هغه چا ته نه وایې چه شکل اوبڼه یې د بنیادمو وي او دانسانانو جامې یې اغوستی وي، هغه اشخاص چه له خوراک او ځکاک نه هغه خوا نور څه نه پېژني او له مادي خوندونونه غیر بله قبله اوکعبه نه لري هغه باید د هوا دمرغانو په شمیرکښې راشي چې ددنیا له باغ وبڼ نه میوې او دانې ټولوي، په ګېډو اوشنو بڼونو کښې اوسي او نور هېڅ کار نه لري اود هېڅ کارنه دي.

بې عقیدې خلق لکه دلارو او کوڅو خځلې داسې وي چه هوایي بادونه یې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي، مګر هغه چه عقیده لري او په یوه عقیده ټینګ ولاړدی دهغوی عزم او اراده دومره قوي وي چې د نمرود له اوره هم نه وېرېږي او په خطراتو ډېر زړور ورځي.

دعقیدې پیداکول او ټینګول یوقوي او مقتدر پالونکی غواړي چه عملاً د عقیدې په نشر او تحکیم کښې برخه واخلي او دعقیدې عاشق وبلل شي.

دعقیدې په ټینګوالی او ککلوالی کښې ادبیات ډېره حصه لري بلکه کیدای شي چه عقاید ایجاد کړي او یوملت دځینو شیانو معتقد وګرزوي.

دغه دوطنیت او ملیت مفکوره چه د ځینو اقوامو لپاره عقیده ګرزېدلې ده په اصل کښې ددې عصر د ادب مولود دی اوشعرو ادب په کښې عقیدوي قوت پیدا کړی دی. څنګه چه شعر او ادب عقاید ټینګوي، فلسفه او سیاست په عقایدوکښې ضعف او فتور راولي او له خرافاتو سره یې برابروي د شعر او ادب دا وظیفه ده چه معتقدات او اخلاقي مبادي ټینګ وساتي او په دغسې ذهني روابطو د یوه ملت ارتباط او اتصا ل قوي کړي.

اخلاق

ښایي چه داعنوان د هر چا خوښ نشي او هرڅوک دغه مضمون تراخره ونه لولي مګر زنځورانو ته سړی ښځو نده دارو هم ورکوي او دواګانې اکثره بد خونده او بې مزې وي.

مونږ ډېر سره اوسپین مخونه، غټ څټونه اوقوی وجودونه ګورو چه په راز راز روحي او اخلاقي مرضونو اخته دي او ډاکترانو ته ځانونه نه ښئې.

زمونږ طبیان هم په دغسې نا جوړیو ښه نه شي پوهېدلی اوله مریض نه دطبیب حا ل ډېر بتر معلومېږي.

دیوه ملت دپاره ترهرڅه دمخه داپه کار دی چه خپل اخلاقي شان او وضعیت ته ملتفت شي او خپل زړه او دماغ معاینه کړي. داخلاقو رڼا زمونږ په هیواکښې لکه دغلو ډیوه ډېره خړه اوکم نوره ده په دغسې تیاره او تورتم کښې د انسانیت اوسریتوب صفات او خویونه ورکېږي اوسړي ته څه نه پاته کېږي.

مونږ اوس نږدې نږدې داسې مرحلې ته رسېدلي يو چه بد اخلاق ښه ګڼو اوپه ناوړه خويونو افتخار کوو ځکه چې اخلاقي ذايقه موبايللي ده او خواږه راباندې ترخه لګېږي.
اوس مونږ فريب، چل او ټګی هوښياری بولو، له يوه او بل سره مجامله او منافقت، بېځايه مراعاتونه او د حق ويلو په ځای کښې چوپ کښېناستل مهارت اوهنر ګڼو، صداقت راته دساد ګانو خوی او خصلت معلومېږي اوسخاوت دبدوی او ابتدائي اقوامو عادت شمېرو.
ډېر خلق شته چه له اخلاقي مباحثو څخه مړښت اوبې نيازي ښکاره کوي او وايي هغه خويونه چه پخواستايل کيده اوس نه په کارېږي، مونږ بايد زاړه تعليمونه پرېږدو او په دې اقتصادي عصرکښې د جود اوسخا سندرې ونه وايو.
زه دا منم چه ددې عصر اقتضا په اخلاقو او عاداتو کښې څه تغير پېښ کړی او اخلاقي ذوق بې څه قدرته اړولی دی.
په دې وخت کښې دصداقت اوسخاوت عناوين د چا توجه نه جلبوي مګر دانشم منلی چه اخلاقي تعليم بيفايدې دی او ضرورت ورته نشته.
ترڅو پورې چه انسان په دروغو شرمېږي، تر هغه وخته چه يو انسان دبل انسان صميميت او ملګرتياته محتاج دی، ترهغه زمانه چې انسان په مينه او معاونت خوشحالېږي او د دوستۍ قدر کوي مونږ به رښتيا او وفا، اخلاص او محبت، ايثار او سخا ستايو او احسان ونېکۍ ته به په ښه سترګه ګورو.
ځينې کسان چه په دوايروکښې کارونه کوي اورسمي وظايف لري هغوی داخلاقو له کتابه يو يادوه شيه غوره کړی او هماغه کافي ګڼي.
دوی ډېر ځله په وظيفه شناسۍ او پاک نفسۍ وياړي او دچا اخلاقي مراعات په ځان لازم نه ګڼي بلکه بې پروايي اوبې اعتنايي ورته ښه معلومېږي او له لحاظ و خاطر سره مجادله ضرور بولی. دا راز خلق سره له جدېت اوفعاليته اوسره له دې چه له چا نه رشوتو نه نه اخلي اوله حقه نه تېرېږي خلقو ته ښه نه معلومېږي او په نفرت ليدل کېږي ځکه چه دوی هغه انساني اواخلاقي جاذبه نه لري چه د خلقو توجه جلبوی اوپه زړونو تسلط پيداکوي.
دوی په دې رازنه دي پوهېدلي چه ژوندون يوازې فعاليت او ماشيني حرکت نه دی چه سړی پرې اکتفا وکړي او په نور څه پسې ونه ګرزي.
څنګه چه مونږ په اجتماعي حيات کښې يو دبل لپاره کار کوو او تعاون ته اړيو، يو دبل ترضيې ته هم محتاج يو او ددوستانه علايقو او روابطو په ساتلو ترهغه حده چه اخلاق اجازه راکوي مکلف ګڼل کېږو.
اجتماعي ژوندله مونږ نه داغواړي چه له خلقو سره يو ښه راز اتصا ل او قرابت پيداکړو او د اخلاقو په مرسته په زړونوکښې محبتونه توليد کړو.
ښه اخلاق او ښه خويونه د همدې دپاره دي چه مونږ يوله بله نږدې او په مونږ کښې اجتماعي همدردي پيداکړي.
که دغه انساني جاذبه نه وي موجوده نو دغه کلي او ښارونه چه مونږ په کښې او سو، مونږ نشي راټولولی او د دوه ورونو ژوند هم ډېر تر يخېږي او بېخونده کېږي.
اخلاق بايد په مونږکښې لوړنه او پيرزوينه پيداکړي، له زړونو اوسينو څخه عنادونه او حسد و کدورت وباسي، ژبه په رښتيا ويلو او حق بيانولو وچلوي او دحرص اوشهواتو مخه ونيسي.
د يوه ملت اخلاق چه فاسد او خراب شي هغه ارومرو د انحطاط اوتيتوالی خوا ته درومي او له ډېرو بدبختيو سره مواجه کېږي.
په يوه ملت کښې که اخلاقي پابندي نه وي مو جوده، هلته قوانين او اجتماعي نظام د مفاسدو او مظالمو مخه ښه نشي نيولی او عدالت ښه نه قايمېږي، هغه خلق چه له ښو اخلاقو تېر شوي دي او اخلاقی تربيه نه لري هلته ډېر فجايع او مصيبتونه لېدل کېږي او انسانان سمه لاره پرېږدي په نفس وشيطان، هوا او هوس پسې درومي.

هلته عیاشي اوشهوت پرستي، دروغ ويل او حق پټول رواج پیداکوي او دخیرو صلاح مینه له زړونو څخه وزي، په انساني شعوراو ادارک کښې تغییر پېښیږي، دښو او بدو تمیز څوک نشي کولی، دفضایلو قدر او قیمت کمیږي، صبرو ثبات استقامت او حقانیت په افرادو کښې نه پاته کیږي، هر څوک هرڅه کوي او شرم و حیاله سترګو وزي، هغه تقویٰ او عفت چه انسان له هلاکت او رذالت څخه ساتي ضایع کیږي او افراط و تفریط د عدالت او مساوات ځای نیسي.

ددغو ټولو ملاحظاتو په اثر یوملت باید خپلې خزانې دومره ټینګې ونه ساتي لکه چې خپل ملي او عالي اخلاق ساتي.

داخلاقو ساتنه ترهرڅه زیاته ضروره، که اخلاق نه و، هیڅ نشته او هیڅ نه پکاریږي. بې اخلاقو ژوند د مریضانو او رنځورانو ژوند دی چه له ډیرو شتو سره بېخونده او بې مزې وي.

دغه راز نا جوړتیا صحیح ادیبان او لیکوال ورکولی او کمولی شي او د همدوی کار دی چه لوړ او عالي اخلاق په ملت کښې وساتي او محوه کېدوته یې پرې نږدي.

تعلیم او تربیت

چاچه دتعلیم اوتربیت ټکی اوریدلی او د دواړو په مفهوم اومعنی کښې یې غور او دقت کړی دی هغه پوهیږي چه تعلیم بېل شی او تربیت بېل شی دی.

علم په ټوله نړی کښې تقریباً یو راز وي مګر تربیت په هرملت او هرمملکت کښې بل راز کیږي. علم په لږ وخت کښې دیو څه کتابونو په ورلو او ترجمه کولو له یوه ځایه بل ځای ته نقل شي مګر دتربیت انتقا ل عمرونه اوډیر وسایل غواړي.

دعلم ښودنه د یوه ملا او معلم کاردی، مګرتربیه کو ل دمحیط او جامعې، دمور اوپلار، دکوراو کورنی، دیوه قاید او مرشد وظیفه ده.

علم په الفاظو اوکلماتوکښې ځای لري مګرتربیت په عمل اوکردار کښې ځان ښئي.

دغه راز تعبیرات زښت ډیر دي اوسړی کولی شي چه دتعلیم اوتربیت راز راز تعریفونه وکړي او بیل بیل لفظونه ورته په هره ژبه کښې پیداکړي. تعلیم ته ښودنه یا پوهونهووایي او تربیت روزنه اوپالنه وبولي، هغه آسان او دا ګران کار وګڼي. دمدنیت او تهذیب، اخلاقو او عاداتو اساس تربیت وبولي او په اختراعاتو او اکتشافاتو کښې علم ته زیاته برخه ورکړي.

دا کېدای شي چه دیوه سړی فهم او ادارک، پوهه اوهوښیاري زیاته وي، کتابونه یې ډېر لوستی وي، معلومات یې له مدني اشخاصونه هیڅ کم نه وي مګر دتهذیب اوتمدن په لحاظ په ډېرو ابتدایي مراحلو کښې پاته وي.

یو سړی داکولی شي چه دمعلوماتو او نظریاتو په اعتبارد خپلې جامعې اومحیط له عمومي سطحې ډېرلوړ شي، خپل لباس اوخپل ظواهر بل راز کړي مګر خپله محیطي او نژادي تربیه هغومره نشي اړولی او هغه ترقي چه په هغه خوا کښې کوي دلته یې لسمه برخه هم نشي کړای.

رښتیا وایي چه ځنګه غر هغسې یې کربوړی، که یوسړی هر څه وکړي او سل رازه صابون په ځان ووهي بیا هم دخپل هیواد تربیوي رنګ له ځانه نشي لرې کولی اوخپله ملي تربیه نشي اړولی.

ښایي چه تاسې په غرونو کښې له سمې نه ښه ښه ملایان پیداکړئ چه دکتاب په حاشو اونکتو به ډېرښه پوهیږي، په منطق او فلسفه کښې به یې شهرت لرې ځایوته رسیدلی وي مګر وضعیت ا و ناسته ولاړه به یې دغره والو وي او په اخلاقو او عاداتو کښې به له هغوئ نه څه ډېرفرق نه لري.

هغه به په ښارونوکښې ډېرې شپې تېرې کړی وي، علم به يې له سمې او اوارې نه غره ته خېژولی وي مګر دښاروالو او سمه والو تربيت به يې له ځانه سره نه وي وړی. ډېر پوهان به وي چه په ډېرو دقيقو علمي مسايلو به پوهېږي مګرکوم نواقص او عيبونه چه د محيط په تربيه کښې وي هغه به نشي ليدای اوپه دې باب کښې به له عوامو ډېر فرق نه لري.
دلته هغه مشهوره قصه رایادېږي چه دپښتنو په سيمه کښې دوه غرونه دي يوته ايلم او بل ته دوه سری وايي، څه خلق چه دايلم په لمنه کښې اوسي هغوی خپل غرجګ ګڼي، څه نور چې د دوه سری په اړخ پراته دي هغوی وايي دوه سری هسک غر دی.
ددوی په مينځ کښې هروخت په دې خبره جګړه وي اوکله کله په کښې سرونه هم ماتېږي، په دغه ځای کښې کوم وخت يوطالب العلم له خپل استاذ سره دابحث راواخيست چه مونږ ولې ټول عمر په خوشې خبره جنګونه کوو او يوبل ژوبلوو؟ دانا پوهې بايد ورکه کړو او داعادات پرېږدو، استاذ هم دده تائيدکاوه او دا جنګونه يې د حماقت او ناداني سنداو حجت ګاڼه، په دې بحث کښې له طالب نه وويل شوه معلومه خبره ده چې دايلم غرجګ دی او دوه سری ټيټ دی، دلته دملاصاحب هغه ټولې خبرې هېرې شوې او طالب ته يې په بدو او ردو ويلو شروع وکړه، طالب هم دايلم په غره ټينګ ولاړو او له استاذ سره په جګړه اخته شو.
وګورئ! دوی دواړه دعلم اوپوهې له خوا پوهيدل چه دا جګړه د ناپوهۍ علامه ده مګر د محيط له تاثيره يې ځانونه خلاص نشوکړای اوکه هر څه و، بيا هم يو د ايلم او بل د دوه سري و.
علم او پوهه سړی پوه کولی شي مګر منع کولی يې نشي ځکه چه تربيه په علم باندې غلبه لري. يوسړی داکولی شي چه بل په خبره پوه کړي مګر ښه کولی يې نه شي، انسان په ډېرو شيانو پوهېږي مګر کوی يې نه، پوهو ل دعلم کاردی مګرښه کو ل اوپه ښه لاره بيول صحيح تربيت غواړي.

دقضاوت شعور

ځينې کسان دي چه په خپله پړه نه شي پوهېدلی او تل نور خلک په خپل حق کښې ملامت بولي. دوی هرڅه کولی شي مګر په ځان باندې دملامتۍ حکم نشي کولی او خپله ګناه ورته دنورو له ټوا به ښه ښکاري، دوی په خپل ځان او په خپلو کړو هيڅ قصورنه ويني او داسې معلومېږي لکه چې ددوی سترګې د ځان د ليدو د پاره نه وي.
د دوی د ډيوې لاندې هميشه تياره موجود وي او هغه څه چې بايد په ځان کښې وګوري په جهان کښې يې ګوري.
دوی چې په خپل ګرېوان کښې سرښکته کړي او ځانته متوجه شي يوه ذره ملامتي نه شي ليدای مګرچې بل ته متوجه شي ډېر واړه شيان په نظرکښې غټ ورځي او په لرمانه کښې هډوکې پيداکوي ددغسې اشخاصو انساني شعو ډېر کمزوری وي او دوجدان سترګې يې ړندې وي.
دا راز خلک دانصاف او عدالت په پوله هم کله نه وي تېرشوي، او دبل آس له خپل ټټو سره هېڅکله نه برابر وي.
دغسې انسانان چې دخپل عيب او قصور له ليدلو عاجزدي اودغه توان نه لري چې په خپله سهوه او خپل نقصان اعتراف وکړي، دخپل ځان اصلاح هېڅکله نه شي کولی او خپل عيب ورته هنر معلومېږي.
هغه دقضاوت شعور چه په حيوان کښې نشته او په انسان کښې شته سړی مجبوروي چې خپل ښه اوبد وسنجوي او هغه وخت چه دده معامله له نورو سره پيداشي ځا نته تر خځ ونه وهي او ډېره ښه منصفي وکړي.
هغه وخت چې انسان د ځان او دبل په حق کښې حکميت کوي او ځانته دقضاوت په حق قايلېږي بايد خود خواهي او خو د غرضي پرېږدي، د ځان مينه له زړه نه وباسي، د خپل اوپردی فرق ونه کړي، د حق په ستونی پښې کښېنږدي

او له حقه څخه تېر نشي، عدالت او حقانیت له انسان نه همدغه تقاضا لري او دقضاوت شعور داغواړي چې انسان به له ځا نه سترګې نه پټوي او په خپل قصور به اعتراف کوي.
زه دانه وایم چه څوک به هېڅکله کوم بد یا ناوړه کارنه کوي، هېڅکله به د چا په حق کښې ګرم او ملامت نه وي او نه به د نفس او شیطان په لار درومي ځکه چه زه په دنیا کښې دیوه معصوم انسان انتظار نه لرم او دانسانانو په هیواد کښې پرښتې نه غواړم، زما آرزو یوازې همدغه ده چې انسان یواخلاقي احساس او دقضاوت صحیح شعور ولري چه خپل نفس هم محاکمه کړی شي اوپه خپله ګناه اعتراف وکړي. کله چه انسان له ځانه سره یوازې کېږي او په خپل ګرېوان کښې سرښکته کوي باید خپل عیبونه خپل نقصانونه ولیدای شي او ندامت وکړي. همدغه پښیماني او ندامت انسان اصلاح کوي او پاک خدای پرې خوشحالېږي.
انسانان هم هغه انسانان ډېرښه ګڼې چه په حق اعتراف کوي او خپله پړه مني، هغه څوک چې ګناه کوي او ځان ګناهکارنه بولي، هرڅوک ورته په قهر اونفرت ګوري او د خدای درحم او مهربانۍ مستحق نه ګڼل کېږي، دانسان اوشیطان فرق همدغه دی چې یو په خپل قصور او پخپله ګناه اقرار کوي او مغفرت غواړي، هغه بل د خپلې سرکشۍ او نافر مانۍ دپاره دلایل پیداکوي او ځان ګرم نه بولي.
دعصیان او بغاوت فرق هم همدغه دی او هغه شی چې له ګناه نه لوی جرم بلل کېږي په خپله ګناه نه قایلید ل او خپله پړه نه منل دی.

ذوق

څوک چه د یوه ښه شعر په لوستلو، دیوې ښکلی نغمې په اروېدلو، دیوې ښې منظرې په لیدلو پخپل نفسی حالت او کیفیت کښی تغیر وینی او د خوشحالۍ احساس کوی هغه ته د ذوق خاوند ویل کېږي، او هغه چه له دې ټولو شیانو پټې سترګې تېرېږي او په بې اعتنایې ورته ګوري د بې ذوقو په ټولګی کښې راځي.
د یوه مدنی او بدوی انسان فرق هم د ذوق او حساسیت په اعتبار ډېر ښه معلومېږي.
هغه څه چه یوشاعر او دشعور خاوندېې داسمان په رڼو ستورو، دسپوږمۍ په سپینه رڼا، د دریاب په مستۍ، دشنو بڼونو په سمسو رتیا، دبلبلو په نغمو، دښکلو په ناز او خنداکښې ګوري د غرو شپانه اوساده انسانان یې هم وینې مګرپه دواړو یوشان اثرنه کوي او په احساس کښی یې ډېر تفاوت موجود وي.
هغه کسان چه د شعر او ادب له اغېزې لاندې نه دي راغلي او دغه حلال سحر پرې تاثیر نه کوي باید پخپل ځان وویرېږي اوپوه شي چه انساني احساس یې ډېر کمزوری دی او له ذوق څخه لږه برخه لري.
هغه ذوق چه انسان ته دخوړو اوترو و خوند ښئي حیوانات یې هم لري او مچان هم د خوړو احساس کولی شي مګر هغه بل ذوق چه دلطایفو او محاسنو په خوند باندې پوهیدل دی هغه یو بل شان تلذذ دی چه په خوراکو نوکښې هېڅکله نه موندل کېږي او له شهواني خوندو نه هسک مقام لري.
دا ذوق بلبله دګلزار لورته بیایي اوهغه ذوق کارغه په مردارو پسی ګرزوي. بې ذوقی د انسان لپاره لوی عیب دی اوهغه څوک چه دښو خبرو او انسانی فضایلو په خونداو کیف نشي پوهېدلی له ډېر لوی نعمته محروم دی. هغه چاته چه دزرکو له اوازه درزکو کباب خوندورکوي او د رباب له ترنګه دغوری شرنګ ته زیات خوشحالېږي د هغه په حا ل افسوس او حسرت په کار دی.

دغه شان خلق دوطن له خرابۍ نه د خپلي اشتها په خرابۍ ډېر خپه کېږي اوبې له شخوند وهلوپه خوندنشي پوهيدلی. څوک چه د خير رسولو اوعواطفو ذوق پيداکړي هغه بيا له دېنه چه ځان وری پرېږدي او بل موړ کړي ډېر خونداخلی اودغه مزه په ډېرو خوندورو طعامونوکښې نه مومي.

پوهان اومشران بايد دصحيح اوانسانی ذوق په پيداکولو او روزلو کوښښ وکړي او حيواني ذوقونه په انساني ذوقونو بدل کاندي. هغه کسان چه دشهواتوپه استسقی اخته دي او داتنده پکښې زياته شوېده که هغوی هرڅومره خوړوب اوسيراب شي نسونه بې پرسېږي اومري مګر تنده بې نه ماتېږي او قناعت ئې نه حاصلېږي.

ددوی اساسي علاج دانه دی چه خواړه او اوبه پرې زيات کړو بلکه اصلي چاره بې پرهيز او درنځور ذوق مخالفت دی.

که ذوق مريض اوعليل وي ياله فسق اوفجورسره اشناشي دغه ملکوتي انسان د حيواناتو په غوجل کښې تړي اومقام بې ټيټوي مګرکه دغه مادي ذوق له معنوي عالم سره اشنايي پيداکړي او نور خوندونه وپېژني انساني سويه لوړېږي اوعالي اخلاق په محيط کښې رواج مومي. دذوق تربيه او پالنه دعالي ادب اوشعر کاردی او په ادبي درسونو ذوق عرفاني کېږي.

هغه روحي امراض چه ډاکتران بې علاج نشي کړای دشعر او ادب خاوندان بې په اسانۍ چاره کولی شي.

که په شعر او ادب کښې معنوي ذوق او عرفاني شعور حلول وکړي او شاعر دظوا هرو په ځای حقايق او معاني وستائي کيدای شي چه ديوه ملت په روحياتو، اخلاقو او عاداتو کښې تغير پېښ کړي او ذوق بې ورواړوی.

هغه احساس او هغه مينه چه له سليم ذوق څخه پيدا کېږي په اجتماع کښې ډېر ښه تاثير لري او د ډېرو بدبختيو علاج پرې کېږي.

خيال

خيا ل يوپټ معنوي قوت دی چه له واقعاتو اومحسوساتو نه هغه خواځېنې شيان ويني او په غيبي حقايقو پورې زړه تړی.

په کومه لاره چه خيا ل تللی شي هلته عقل د رندو په شان ټپرېږي او څه نه ويني. د انسان د فکر او عقل مانۍ په خيا ل ولاړه ده او دملتونو په حيات کښې ډېره ستره او مهمه برخه لري.

کوم علوم چه عقل پرې يقين کړی دی او دخيا ل برخه په کښې ډېره لږه معلومېږي که غوراو دقت وکړو خيا ل په کښې ډېره برخه لري.

که تاسې له يوه رياضي دان څخه د (واحد) تعريف وغواړئ چه درياضيانو ابتدا او انتها ګڼل کېږي يا د هندسې له يوه عالم څخه د (نقطې) پوښتنه وکړئ چه ټول خطوط ورځنې پيداشوي اوله خطوطو څخه بياطو ل، عرض او عمق يعنې مقائيس ثلاثه پيداشوی دغه دواړه شيان بې له خياله وجودنلری. دغه دصحراکانې چه مونږ بې په حجريت او کانيتوب پېژنو دا هم دخيا ل اغېزه ده او دانسان تحليل دتحجر اوتجمدپه صورت ورته قايل شوی دی.

که چيری انسان د خيا ل له قوته محروم وای اوبې له محسوساتو بې نور څه نه ليدلی عقل اوفکر بې دغی درجې ته نشو رسېدلی اوپه غيب بې ايمان نشو راوړلی. خيا ل په انساني ژوند کښې نشاط اوسرورپيداکوي او احساسات وعواطف

روزی. هغه شی چه دانسان په نظرکښې معنوي محسنات او روحي آما ل ځلوي هغه خيا ل دی او همدغه شی لکه يو ه ښکلې حوره انسان په هر حا ل کښې خوښ او خوشحاله ساتي.

دوطنخواهي احساس، د ازادی ارزو، دشهرت تمنا دانسان يوه خيالي معشوقه ده او همدغه شی يې يوې خوا او بلې خواته بيا يې اولوی لوی کارونه پرې کوي. .همدغه انسانی تخيلات دي چه ديوه ملت خواره واره افراد راغونډوي او اجتماعی جذبات و احساسات ژوندی کو ي، خيا ل په شعر او ادب کښې ډېر د خل لري او شعراً او ادباً د خيا ل په مرسته عواطف اومشاعر راوپښوي.

چيرته چه شعر او ادب کمزوری او خيالات مړه وي هغه ملت هم مړبلل کيږي اوانسانان د ماديا تو په مينه کښې ورکېږي هلته په زړونو باندې مايوسي اوافسردګي غلبه پيدا کوي او دعرفاني نهضت او ارتقا مينه له مغزونه وزي.

په دغسې ځايونوکښې خلق په مساجدوکښې ناست وي سرونه يې په زنګنو ايښی وي، خطيبان خطبې او خطابې لولي، مګر د دوی په زړونو کښې هېڅ جذبه هېڅ جوش او حرکت نه پيداکېږي او ټول په مراقبه کښې ويده وي.

مجالس او محافل بې روحه وي، جرايد اومطبوعات څوک نه لولي، خلق ظاهراً په کلو او ښارونو کښې اوسي مګر په زړونوکښې سره بېل او جدا وي.

د هرچا غم او خوشحالی ځانته وي، هېڅوک له هېچا سره رابطه اوعلاقه نه لري، همدردي اوغمشريکي له مينځه ځي او يوه بېشعوره ږند ه دنيا جوړېږي.

که په شعر او ادب کښې له خيا ل او تخيل څخه کارو اخستل شي او له خيا ل نه استفاده وشي له ږندو سترګو نه هم اوښکې تو يوي اوله کاڼو نه سخت زړونه نرموي.

تاسې فرض کړئ چه په يو ځای زورور سيلاب راشي او د ډېرو خلقو کورونه خراب کړي، ډېر مالونه او ډېر انسانان له ځانه سره يوسي اوښځې ونر، ماشومان او سپين ږيري په اوبوکښې لاهو کړي، که مونږ دغه حادثه ديوه خبر اواطلاع په صورت شايع کړو دومره تاثير به ونکړي لکه چه يو اديب دغه واقعه په يوه ډرام کښې تصوير کړي يا يو شاعر ورځنې موثر اومهيج شعر جوړ کړي او خيا ل پکښې خپله ساحري صرف کاندي. داواضحه خبره ده چه خيا ل په عواطفو اواحساساتوباندې حاکميت لري او تعقل محض دغومره رقت او دقت نشي جلبولی. که انسان يوازې دعقل په نغوته کارکولی نو دسيلاب يو مختصر خبر او دتلفاتو احصائيه کافي وه چه دمصيبت ليدونکو دپاره د نورو همدردي اودلسوزي حاصله کړي او د شعر و رومان وظيفه په ځای کړي مګر داهېڅکله نشي چه يوه سړه بې روحه معقوله خبره لکه يوشعر اوادبی شاهکار چه له خيا ل اوتخيل نه پکښې کاراخستل شوی په زړونو اثرو کړی او عواطف وخوځوی.

عشق او حرص

کورپه کوراوکلي په کلي ګرزېد مه، دهرچا به چې څه په خدای لوربدل هغه به يې زما په ځولۍ کښې غورځول، رنګ په رنګ غلې او دانې به زما په ګوډي کښې ټوليدې او په کچکو ل کښې به مې څو ډوله ټوکان جمع شوه مګر زه به نه قانع کيدم او زما سر ګرداني نه ورکيدله. له يوه کلي به بل ته تلم اوله بل نه بل ته، هېڅ نه وم خبر چې زما ليلی په کوم کور کښې ده؟ او زه څه شی دومره لالهانده کړی يم؟.

زه به لکه د هوا مرغه سرګردانه ګرزېدم او نه به پوهېدم چه دکوم دام او کوم ښکاريم؟ ما ته نه وه معلومه چه دا د حرص او لوږی سرګرداني به کله او څنګه قطع شي؟ لکه چه د هوا مرغان په يوه پټی، يوه باغ او يوه بڼ کښې نه ايسارېږي زه هم د يوه کلي او يوه کور په خيرات نه قانع کېدم او په ډېرو ګرزيدو به نه ستړی کيدمه.
زه په دی نه پوهېدم چې د ګلزار بلبلې ولې په دانو پسې نه ځي او لکه کارغان مرداری نه لټوي.
ددې سر کشفول زما دپاره ډېرګران کار و او د دنيا په دغسې اسرارو پوهېدل هم څه اسانه کار نه دی. دعلم او پوهې ريباران د هرچاکورته لاره نه لري او هر چا ته د معرفت له دنيا نه خبر نه راوړي.
ماته دا پته نه لګېده چه دحرص علاج په څه شي کېږي؟ او هغه څه چه دانسان مخه له ټولو شيانو يوه شي ته راګرزوي څه ېې بولي ؟
زه ډېره موده دغسې سرګردانه او لالهانده در په در، خاورې په سر وګرزېدم او خير مې غوښته چه نا څاپه مې په يوه ښکلې ليلی سترګې ونښتې او د جما ل پرښتې خپله راته خير راووړ.
زه اوس د بل چا سره خبرې نه کوم او بل څوك نه وينم يوازې له خپلې محبوبې سره راز و نياز لرم او وايم: څه ښه ورځ وه، څه ښه ساعت و چه د کور مزدوره له کاله وتلې وه او تا پخپله له دروازې نه سر راشکاره کړ.
تا ماته وکتل او ما تا ته، پدې کتلو کښې نه پوهېږم څه اثر موجود و، چه زه ېې له نورو کورونو راستون کړم او يوازې ستا د در ملنګ شوم. تا ما ته په اصل کښې د عشق او محبت خير راووړ او زما لوږه دې بيخي ورکه کړه. زما د حرص کجکول دې مات کړ او د خوراك و څکاك فکر دې رانه ويووړ. زه اوس د بلبلو د ژوند په راز پوه شوم، ما ته اوس دا علم بې صوته او بې الفاظو حاصل شو چه د حرص علاج بې له عشقه په بل شی نه کېږي.
هر عشق چه وي او هره ليلی چه چا ته ځان ښکاره کړي، د جما ل پرښته وي که د علم و معنی محبوبه له انسان نه بل شی جوړوي او له ذلت او حقارت نه ېې خلاصوي. د دنيا حرص او سرګرداني د عشق له برکته کمېږي او کارغان و بلبلې همدغومره فرق لري. هغه ملنګان چه په دغو کوڅو کښې څوك په ديدار او څوك په دنيا پسې ګرزي په ظاهره يو شان معلومېږي مګر په حقيقت کښې يو راز نه دي.
هغه څوك چه بې له يوه ټوك ډوډی او غوړ هډوکی بل مطلب نه لري هغه ته ستا درګاه او نورې درګاه څه فرق نه لري مګر چا چه په تا پورې زړه تړلی او ستا ديدار غواړي هغه يوازې ستا د کور طواف کوي او ستا د دېوا ل سيوری د همای له سيوري نه ښه ګڼي.
ستا د ښايست په ګلزار باندې يوازې بلبلو زړه بايللي دي او بس. دا نور ټول هغه هوائي مرغان دي چه د خوږو ميوو د پاره ځي او راځي او هره ورځ شل او سل باغونه لټوي.
ای ګرانې مېنې! ای ښکليه هيواده! ای د ښکلا او نازو نعمت مېرمنې! هغه څوك چه تا نهويني او ستا عشق ېې په زړه کښې نه دی پيدا شوی هغه ستا د درګاه خاورو ته په قدر نه ګوري، ستا د بهار ارزو نه لري ستا په ګلونو لکه بورا او بلبل نه ټپرېږي، ستا د جړوبيو او آبشارونو، ستا د ښايسته غرونو او ګڼو ځنګلونو د ښايست احساس نشي کولی ستا زرکو او هوسيو ته په مينه او محبت نه ګوري، ستا له ګلونو ډکه ځولی پرې اغېزه نه کوي، ستا ډك سيندونه او شنې درې ورته هېڅ معلومېږي.
ګرانه وطنه! تر څو چه د خلقو په نظر کښې ستا د حسن او جما ل شعور او احساس پيدا نشي او بې له غوړې او خوږې مړی نور څه ونه پېژني تر هغه وخته چه انسانان يو معنوي او نظري ذوق او شعور پيدا نکړي ستا محبت د دوی په زړونو کښې ځای نه نيسي.
دغه ډوډی غرپ عالم چه بې له نس مړولو بله سودا نلري او د عشق و مينې له جهانه نا خبره دی ستا مينې او محبت ته نشي رسيدلی. دوی له تا نه ډېرې ګټې وکړې مګر ستا عشق بې په زړه کښې پيدا نشو دوی لکه ليوان ستا په رمو کښې ګډ شوه او ډېرې غوښې ېې و خوړې مګر ستا نشوه.
www.sikaraam.com

په رښتیا چه عشق او مینه د ګټې او فایدې په رڼا کښې نه موندل کېږي او له دغه لارې څوك د عشق مقام ته نه رسېږي.
هو! عشق د نفع او فایدې جغ ته سر نه ټیټوي بلکه شروع یې په دغه قربانۍ باندې کېږي.
عشق د سوداګرۍ متاع نه ده او خیټور پرې نشي پوهېدلی. د عشق درس باید له بلبل او بورا څخه واخستل شي او د شعر و ادب په نغمو کښې د وطن او هیواد عشق و مومو.
دا سندرې د وطن شاعران وائي او شعر و ادب دا کولی شي چه مونږ له دغه عشق سره اشنا کاندي.

دمشرانو عشق

څوک چه لوی شي او دمشرتوب لوړې درجې ته ورسېږي هغه بیا په دغسې ډیوو چه په یوه کورکښې بلېږي ځان نه سبزی او نه لکه هلکان په کوم سپین مخ یا ملالو سترګو خپل زړه بایلي.
هغه هېڅکله ددنیا په سرو او سپنو داسې نه مین کېږي لکه په ما ل مین سوداګر چه شپه او ورځ ددنیاپه غم کښې ورک وي او بل هېڅ شي ته یې پام نه وي، ما ل لا څه چه د خپل ځان، خپلو لوڼو او ځامنو، د خپل ټبراو کهول مېنه اودوستی هم پرې دومره غلبه نه کوي چه نور هر څه هېرکړي اویوازې خپل غم وژاړي.
مشران او لوی خلق دغه ټو ل محبتونه چه واړه خلق یې لري په یوه عشق قربانوي چه هغه دملت او هېوا د عشق دی.
د همدغه عشق په اثر د ملتو مشران دمشرتوب حق پیداکوي او دبابا توب مقام او منزلت مومي.
څنګه چه یو طفل اوکوچنی دډېری ناپوهۍ په وخت کښې خپل پلار پیژني اوپه غېږ کښې ځان ورغورځوی ملتونه هم که هرڅومره بې تعلمیه وي دخپلو خوا خوږو مشرانو تیمز کولی شي او د دوی په ځولۍ کښې ځان اچوی، خپل ټول مقدرات دوی ته سپاري او په دوی اعتماد کوي.
دعشق په جاذبه کښې دغه قوت موجوددی چه احمد شاه غوندې د پنځه ویشت کالو ځلمی دټولو پښتنو بابا کړی او دډیلی په تخت یې کښېنوي. دپښتو نخوا اوپښتنو عشق احمدشاه بابا ته لویه شهنشاهي ورکړه او ډېرو سپین ږیرو دده بابا توب ومانه ځکه چه دی رښتیانی مشر و او هغه عشق چه په مشرانو کښې پیداکېږي په ده کښې موجود و.
ده په دروغو خپل وطن او هېواد ته دانه دی ویلی:

ستا دعشق له وینو ډک شوه ځیګرونه
ستا په لاره کښې بایلي ځلمي سرونه

تاته راشمه زړګی زما فارغ شي
بې له تا مې اندېښنې د زړه ماروونه

دډيلـــــــــي تخـــــــت هېرومــــــــه چـــــــه رايــــــــادکړم

زمـــــــا دښــــــــکلي پښـــــــــتو نخـــــــوا دغروســـــــــرونه

کــــــه تمامــــــه دنيـــــا يــــــو خـــــوا تــــــه بــــــل خــــــوابې

زمـــــــا خـــــــوښ دی ســــــتا خـــــــالي تــــــش ډګرونـــــــه

احمــــــــد شـــــــاه بـــــــه دغــــــه ســــــتاقدر هېرنـــــــه کـــــا

کـــــــــه ونيســــــــــي دتمـــــــــام جهـــــــــان ملکونـــــــــه

څوک چه معنوی رشداو بلوغ ته ورسيږي او دمشرتوب درجه وموومي هغه له وطن او هيواد سره همدغسې عشق پيداکوي او وطن ته دعشق په نظرګوري، هغه بيا دغرو په څوکو، دصحرا په لمنو، دوطن په کاڼو او بوټو کښې يوه داسې تجلی اورڼا ويني چه هر څوک پې نشي ليدای او هر چا ته ځان نه ښئي.

څنګه چه يوښاپيرک ځلانده لمرنشي ليدای، يوکوچنی دځلميتوب احساس نشی کړای، ددغو ټيټو ډيو و پتنګان دستورو ډيوو ته نه رسيږي، دغه عالي عشق ته هم هرڅوک نه رسيږي اونشي رسيدلی.

داعشق دمشرانو او لويو خلقو په برخه دی اوبېل کيف لري.

ددې عشق نښې او علامې بل راز دي او ځانته شواهد لري. تاسې دغه عشق او د حسن و جما ل عشق سره بيل کړئ او هغه منظره چه دمجنون او ليلی په عشق کښې پې وينئ له سترګو لری کړئ.

دا هغه راز مينه ده چه دپلار او ځوی دمرشد او مريد دشاګرد او استاذ ترمينځ وي اوبې له غمخوری او خير خواهی نورمظاهر نه لری.

په دې عشق کښې نازو نياز، بی پروايي او تغافل نه ځائيږي اونه په کښې رقيب او ريبار شته. له دې عشق سره رحم وعاطفه، ثبات او متانت همدردی او ايثار ملګری وی او له هر راز تهمتونو پې لمن پاکه ده.

دلته لېونتوب اوله خپله پرديو بېلېده نشته او نه پکښې دمعشوقو له لاسه شکايت او له رقيبانو سره حسد ليدل کيږي.

له دې عشق سره دپيسومينه او دماديا تو محبت نه يو ځای کيږي. هغه څوک چه په پيسو مين وي او پيسې ټولوي هغه هېڅکله يوقام په ځان باندې نشی راټولولی. هغه کسان چه قومونه پرې غونډيږي هغه پيسې نه غونډوي او دغه مينه له زړه څخه باسي.

کوم اشخاص چه قصې ګټې هغه پيسې نه ګټې اوپه بت شکنی افتخار کوی.

داکيدای شي چه قلندران او درويشان دملت مشران شي او خلق پې په مشرتوب ومني مګرد پيسو مينان او سود خواره يا بډې خواره هېڅکله دمشرتوب لوړه درجه نه مومي اونه دمشرانو عشق پيداکولی شي.

ای هغو کسانو چه دمشرتوب آرزو لرئ او لويوالی غواړئ!.

راشئ! چه د خود خواهی او ټيټو مينو مراندې او تنابونه پرې کړواو د لمر و سپوږمی په خوا کښې خپلې خيمې ودروو.

راشئ! چه له دې کوچنيو ځالو والوزو او لوړپروازونه وکړو.

راشئ! چه يوملی او وطنی شعور پيداکړو او دوطن غرو او رغو، کاڼو اوبوټو ته په مينه اومحبت وګورو.

که دغه شعور او دغه احساس ژوندی شو بیا به هر یو بل ته محبوب معلومېږي او هېڅوک به هېڅا ته په نفرت نه ګوري.
یو بېوای به دخوارانو دلداری کوي، یوعالم به ناپوهانوته سمه لاره ښئي، یو طبیب به د رنځورانو په علاج پسې ګرزي، یو قوی به دضعیف پېټی په اوږو واخلي او ټول به یو له بله ځارېږي.
راشئ! چه همدغسې وکړو او ددې په ځای چه یتیمان وژړوو د یتیمانو اوښکې پاکې کړو او د دردمنو له حاله ځان خبر کړو.

یوازېتوب

هغه خواږه ملګري څه شوه چه ټوله ورځ به مې ورسره لوبې کولې اویو ساعت به هم نه بېلېدو.
هغه کاڼې به اوس چېرته وي چه دشپې به می هم په جب کښې ساتل او یوه شېبه به مې له ځانه نه بېلول.
هغه ونې به اوس څنګه وي چه مونږ په کښې ټالونه اچول او له ملګرو سره به مو یو ځای ځنګل.
داشیان اوس یو هم نشته او زه بېخي یوازې یم.
هغه خاورې چه مابه په کوڅوکښې ورسره لوبې کولی باد ویوړې اوزما خوشحالی هم ورسره لاړه.
هغه دګاټو او لوبو میدان به هم وران شوی وي، د ګودر غاړه به هغسې نه وي د خیزونو ځای به هم بل راز وي.
دا څه وشوه؟ او څه راپېښ شوه چه زه بې له دې ټولو بیل کړم او بېخي یوازې شوم.
زه خو به یوساعت له خپلو ملګرو نه بېلېدم او بې له هغوی مې ساعت نه تېرېده اوس ولې یوملګری نه لرم او چا ته نه نژدې کېږم.
هغه بله ورځ چه زما یو پخوانی ملګری دلته راغلی و، ما ورسره هغسې دمینې مرکه ونکړه او بل راز راته ښکارېده، هغه به څومره خپه شوی وي اوپه زړه کښې به بې څه تېرشوی وي، هغه به وایي ده اوس خپله جامه بدله کړه او خپل پخوانی اشنایان بې پرېښودل.
ماته خودی زښت ډېرګران و، اوله هرچانه به مې ښه ګاڼه، ده هېڅکله داګمان نه کاوه چه زه به له ده سره دغسې بې پروایي کوم او دده مینه اومحبت به هېروم.
ماهم دغه تصور هېڅکله نه کاوه چه زه او دی به دومره پردی کېږو او زړه ملګرتیا به پرېږدو.
نه پوهېږم زما او دده ترمینځ چاتورې کټوې ګرزولې او زمونږ زړونه بې یوله بله تور کړه.
دی خو زما ډېر خوږ ملګری و، ما ولې دده قدر ونکړ ولې مې ده ته په مینه او محبت ونه کتل؟ کالي بې زاړه و او څه بې نه درلوده که دناپوهی په وجه راته بل راز ښکاره شو؟
زه اوس دعزت اواعتبار خاوند یم او دی لا چانه دی پېژندلی، که کوم بل علت اوسبب موجود دی چه زه او دی بې په زړونوکښې لرې کړو او پخوانۍ رابطه بې قطع کړه.
ښایي چه دغه خبرې ټولې رښتیا وي، ماډېره موده څه توراو سپین ولوستل اودی په هماغه پخوانی حال پاته دی زه اوس له کتابونو اواخبارونوسره اشناشوم او دی یوه چټې نشي لوستلی، زه په یوه مانۍ کښې دماموریت په چوکۍ ناست یم او دی پخپل کور کښې پوزی نه لري، زما خلق قدر کوي او دده سلام هم نه اخلي مګر دا نو ولې زما اودده

د بېلتون سبب کېږي ولې زما او دده ملګرتیا قطع کوي. که یو تن څه نه لري اوغریب وي هغه سره به سړی خپله اشنایي قطع کوي او که به مرسته او کومک ورسره کوي.
که دسړی یوملګری ناپوه وي او په څه نه پوهېږي هغه به پوه کوي او که به پې له خپل مجلسه شړي.
هغه انسان چې دپوهې اولیاقت دعوه کوي او ځان دپوهانو دډلې ګڼي څنګه دا قبلولی شي چه د خپل هېواد خواران اوغریبان له خپلې مینې او محبته محروم کړي اوعلم وپوهه دبېلتون اولرېوالی موجب وګڼي. داعادات خو له یوه ښاغلی انسان سره نه ښائي.
علم او پوهه باید یوسړی له نورونه بېل اولرې نکړي او نه د دنیا عزت او اعتبار یو انسان له خوارانو او غریبانو نه وشکوي.
هغه علم چه دکوډو په شان دوه خواړه ملګري بېلوي او دغرور موجب ګرزي له ناپوهی نه پې زیان او ضرر ډېردی او هغه سواد چه سړی له محیط اواجتماع نه لرې کوي اوله نورونه دسړی زړه توروي په حقیقت کښې همدغه توره کټو ده او ماتول پې پکار دی.
که څوک غواړي چه په اجتماع کښې ژوند وکړي او له محیط نه استفاده وکړي، دعلم او لیاقت غرور دې له ځانه لرې کړي، خپله هوښیاری او دبل ناپوهی دې حایل نه ګڼي، سړیتوب اوانسانیت دې نه هېروي، اجتماعي مېلان دې نه بایلي، خوار وغریب ته دې په خوارو سترګو نه ګوري، له ملګرو دې په هېڅ وخت او هېڅ حا ل کښې نه بېلېږي، بلکه رادې شي او له جماعت سره دې خپل غم شریک کړي او خپله خوشحالی دې هم دنور په خوشحالی کښې ولټوي خپل زړه اوفکر دې له نورونه نه بېلوي، یوځای دې ورسره خاندي او یوځای دې ورسره ژاړي، ددوی په خوښه دې کارکوي چه دده په خوښه کاروشي.
خوشحالی او کامیابی همدلته ده او په یوازې توب کښې نشته، هرڅوک چه له نورونه پردی او لرې شو هغه هېڅکله نشي خوشحالیدلی اوپه یوه پټ اورسوزي.
د (من شذ شذ فی النار) همدغه معنی ده او ددنیا دوزخ همدغه یوازېتوب دی.

زه او ته

مونږ باید دلته داسې اورونه بل نکړو چه کلی او ښارونه وسېزي او په لوګی پې د بصیرت سترګې ړندې شي څکه چه دا اور د حسد اور او دشیطان له کوره دی.
مونږ به خپلې ډیوې له هغه اوره لګوو چه په کوه طور کښې پې ځان ښکاره کړی او د زړونو او دماغونو خونې روښانه کوي.
د حضرت ابراهیم (ع) پیروان باید پخپل عمل او یقین سور اور ځانته ګلزار کړي او پخپل لاس د عالم دسېزلو لپاره دوزخونه جوړنه کړي.
هرچا چه په پخپل زړه کښې د حسداور مړکړ ددوزخ اورپې نشي سېزلی اوپه سرولمبو کښې سلامت پاته کېږي.
هغه څوک چه له یوه جماعت او جمعیت نه په نفرت او عناد وزي هغه هروخت په سره اور کښې سوزي او تل په اورکښې وي.
ته په دې پوه شه چه زما اوستا بېلتون لویه ګناه ده.

که دوه مین سره بیل شي پروا نشته ځکه چه عشق او محبت بې نور هم زیاتېږي او دوصا ل ارزو قوي کېږي مګر د دوه وروڼو بېلتون او هغه بېلتون چه دبغض و حسد په سبب پیداشي عالمونه تباه کوي او ملتونه برباد وي.
زما او ستا نزدې کېدل، یوکېدل، پخلا کېدل، ملګری کېدل ډېرلوی اجر لري.
زه اوته دوصل لپاره یو ځکه چه فصل اوبېلول دشیطان کار دی.
زه او ته به سره نزدې کېږو او ژرژر به قدمونه اخلو چه دغه فاصله دلوی خدای په فضل اومرحمت له مینځه واخستل شي.
زه اوته که هر څومره نزدې شو هماغو مره خدای ته هم نزدې کېږو ځکه چه ارومرو به په نفس اوشیطان پښې ږدو او له نفسي اوشخصي اغراضو به تېرېږو. زه اوته به ځانته نه ګورو دملت اومملکت خیرو سعادت ته به ګورو.
مونږ باید ملي او اجتماعي ګټې په نظرکښې ونیسو او له لوړافق څخه نظروکړو . زه به دیو کېدو اونزدې کېدو لپاره خپل هرڅه له تا قربان کړم مګر ته هرڅه له ځانه مه قربانو ه او عمومي مصلحت په نظرکښې نیسه!.

سترګې مه پټوئ!

ښه وګورئ! سترګې مه پټوئ! خدای ته ورتګ دی د قیامت ورځ راتلونکی ده، سترګې پټول، حق نه ویل، د حق په ځای کښې چوپ کښېناستل ډېره لویه او عظیمه ګناه ده.
وګورئ! اوپه ځیرځیر وګورئ، که ستاسې سترګې خلاصې شوې که تاسې هرڅه ولیدای شوه، که ستاسې بینایي معلومه شوه ډېره لویه اوستره ګټه به وکړئ.
ستاسې ډېرې بدبختۍ په سترګو غړولو، لیدلو او کتلو ورکېږي.
تاسې دسترګو په حکمت ښه نه یاست پوه شوي او پوره کار مو له خپلو سترګو نه دی اخستی.
هغه کسان چه ګوري اووینې غله ورځنې څه نشي پټولی اوغدۍ پرې نه لوېږي.
تاسې خپلې سترګې غړوئ او ګورئ څه نه وینئ او څه نشئ لیدای، تاسې به وایاست چه مونږ شپه او ورځ پېژنو، توراوسپین بېلوو، دانسان اوحیوان فرق کولی شو، که مونږ څه نه لیدلی هرګوره به د چاله موټر لاندې شوی وو یابه په کندو او کپرو کښې لوېدلی وو،په سم سرک به نه وو روان اوبې لارې به تللو.
زه وایم چه اوس هم ډېر خلق بې لارې روان دي اوسمه لار بې پرې ایښې ده، ډېر خلق له ګړنګو نو لوېدلي دي مګر ځانته نه دي ملتفت. دغه شان لیدل اوکتل چه مونږ کولی شو حیوانات بې هم کولی شي او دموټرو له مخې اوښان هم ځانونه په څنګوي، واښه اواوبه ویني، له پاڼو نو او کمرو ځان نه غورځوي او له حسي خطراتو نه ډډه کوي.
دانسان لیده او کاته بایدله حیوان نه ډېر فرق ولري، د بنیادم نظرباید دومره سطحي او سرسري نه وي.

راځئ ! چه مونږ اوتاسې د خپل نظر امتحان ورکړو چه مونږ څه ليدلی شوکه نه؟ مقصد مې دا نه دی چه د اولې شپې مياشت په مازديګر ياغرمه کښې ګورو، يا به څوکروه لری يوشی معلومو چه انسان دی که حيوان، نردی که ښځه؟ سپوردی که پلی؟ زما مطلب بل شان امتحان دی اوبل راز ستر ګې مې په کار دي.

هو! زه هغه ستر ګې غواړم چه غدر، خيانت، ريا، ټګي، ظلم اوتلبيس بلکه ابليس ورنه ډډه کوي او دغه شيان ليدلی شي.

زه وايم دغه خلق چه تاسې په لارو او کوڅوکښې، په بازارونو او مساجدو کښې، يا په دوايرو او وزارتوکښې په کراتو او مراتو ليدلی اوکتلی دی ايا تاسې دوی په رښتيا ليدلی اوکه اشتباه موکړېده.

زه ګمان کوم چه ډېرو خلقو ډېر خلق نه دی ليدلی او ورسره اشنايان شوي دي.

دغه ستر ګې چه له مونږ سره شته له کاره وتلي دي او څه نه وينې، دغه شان ستر ګې د هوا له مرغانو او دځمکې له ځناورو او حيواناتو سره هم شته.

هغه ستر ګې چه له رنګو نو اواجسامو نه ماوریٰ نورشيان ليدلی شي هغه زمونږ په کوراو کلی کښې له چا سره نشته او مونږ په رښتيا څه نه وينو. ما ته دا سودا په ټينګه پيدا شوې او زړه ته مې داخبره لوېدلې ده چه مونږ څه نشوليدلی که زه غلط شوی يم زما سودا وباسئ اوما پوه کړئ.

ماخو د مخه وويل چه زه له تاسې نه په رښا ورځ دستورو ليدل نه غواړم، زه وايم دغه کسان چه تاسې يې هره ورځ خبرې کوئ او ورسره مخامخ کېږئ يا په موټر اوبګيو کښې ستاله مخه تيرېږي تاسې يې پېژنئ چه دا څوک دي او څنګه خلق دي؟

هغه چه په ښوښو ماڼيو کښې اوسي، په اعلیٰ موټرو کښې سېرېږي نفيس لباسونه اغوندي، اوښه ښه خوراکونه خوري ايا په دوئ کښې خاينين، غداران، ظالمان اومنافقان نشته؟

دوی ټول کاريګر لايق اوصحيح اشخاص دي؟ دوی دغه جايدادونه او دا دومره ډېرې پيسې په مشروع ډول په کار او لياقت پيداکړي دي؟

دغه نور چه ډوډۍ نه مومي، دناستې ځای نه لري، په تن لغړ او په خيټه وږي دي په دوی کښې دوطن صادق خدمتګاران، پاک نفسه زحمت کشه او لايق اشخاص بيخي نشته؟ دوی ټول له څرمې بېکاره او غير مستحق اشخاص دي؟

تاسې ښه وګورئ! او ډېر غور وکړئ که دلته خاينانو، غدارانو او ظالمانو په ظلمو نو، رشوتونو او خيانتونو عالی قصرونه، نفيس موټرونه، پاخه جايدادونه اولوړ مقامونه پيداکړی وي او ډېر ښه خلق اوصالح اشخاص چه لس شل کاله يې دوطن خدمت په صداقت اوپاک نفسۍ کړی وي هغه نن خوارو زار، بې کوره او بې اوره ګرزي او هېڅ نه لر ي نوتاسې يقين وکړئ چه مونږړانده يواو څه نه وينو.

که چيرې دړندو بازار نه وای او خلقو ښه اوبد ليدلی هېڅکله به دغسې نه کيدل اونه به و شوی.

که زمونږ په ستر ګو پردې نه وای د رشوت خوروپه کورکښې به دابنا يسته پردې نه ځړېدلې او دقصور خاوندان به په قصرونو او ماڼيو کښې نه اوسېدل.

دزمانې تغير

که تاسې هېر زړی نه یاست اوسترګې نه پټوئ نو په دغو لږو کلونو کښې په عالم کښې ډېرلوی تغير پېښ شوی او زمانه بېخي بل راز شوی ده مګر دا تغير محسوس نه دی معقول دی او دعقل خاوندان پرې ډېرښه پوهېدلی شي.

دانسان وجودکه څه هم په هماغه پخوانی حا ل دی، هماغه دوه سترګې دوه غوږونه او دوه پښې لري مګر هغه څه چه نن ليدلی شي پخواپې نشو ليدلی، هغه څه چه نن يې اوري پخوا يې نشو اوربدلی، ترهغه ځايه چه نن رسېږي پخوانشو رسيدلی، په هغه شي چه نن پوهېږي پخوا نه پوهېده ، هغه څه چه نن ويلی شي پخوا يې نشو ويلی.

څوکاله پخوا زمونږ نوکرانو او مزدورانو زمونږ له جلب لاندې منډې وهلې مګرنن راسره په موټر کښې يو ځای سپاره دي او هغومره فرق نه لرو.

يووخت و، چه مونږ بد بدکارونه ښه ګڼل او ستايل مو، بيا يو وخت راغی چه په دغو ستاينو شرميدو او چوپ شوو مګر اوس بدو ته بد او ښو ته ښه ويلی شو.

زه چه نن خپل ځانته ګورم او دخپل شعوراو ادراک تفاوت سنجوم پوهېږم چه په دنياکښې ډېرلوی تغير اولوی تحو ل پېښ شوی او زمونږ په هيوادکښې يې هم ډېر تاثير کړی دی.

يو وخت وچه مابه هغه څوک ښه ګڼه چه چاته به يې زيان او ضرر نه رسيده مګر څه موده وروسته په دغومره ښه توب نه قانع کېدم او له ښو خلقو نه مې ښې ښې ارزوګانې هم غوښتلې، مابه ويل ښه سړی هماغه دی چه په زړه کښې يې دوطن اوملت دپاره ښې ارزوګانې اوښه نيتونه موجودوي، مګرنن په دې هم نه يم قانع او هغه څوک ښه بولم چه ښه ښه کارونه کوي او دايثار اوفداکارۍ په ميدان کښې داخل وي.

دايوازې زما حا ل نه دی نورهم ډېرملګري شته چه بې عمله ايمان کافي نه ګڼي او تشو ارزوګانو ته په څه قيمت نه دي قايل.

که څوک نن له مونږ نه ستاينه او محبوبيت غواړي او ارزولري چه مونږ ورته ښه ووايو اوښه يې وګڼو هغه دې په دې پوه شي چه تش لستونی اوبې لاسه لستونی مونږ نه خوښوو بلکه کاراوعمل ته ګورو او دهرچا جد وجهد، قرباني اوفداکاری په نظرکښې نيسو. مونږ اوس له پخوانه زيات هوښيارشوي يو او ساده ګان نه يو، مونږ خلق پېژنو اوپه زړونوکښې ډېرښه پوهېږو.

مونږ رښتيا ويلی شو، زمونږ په زړو نوکښې بې دخدای له وېرې بله وېره نشته، مونږ حقايق څرګندو او حق وايو مګر ددې کاره دپاره په يوه ترتيب قايل يو او هغو مره څه وايو چه خلق پرې پوه کولی شو.

مونږ د ځان او دبل د پوهولو او ويښولو ټينګه اراده لرو او داکار هېڅکله نه پرېږدو، مونږ غواړو چه اعمالو او افکارونه دلوی خدای په توفيق خيرې او ناولتيا ګانې ورکې کړو او دضرورت په وخت کښې ډېرې ناپاکه جامې په ټېرو وټکوو او په څو باړو يې ووهو.

مونږ ځينې لوړکسان وينو چه اخلاق يې ډېر ټيټ دی، په بدو او ناوړه اعمالو نه شرمېږي، دفسق په شهرت پروا نلري، خيانت ورته بدنه معلومېږي، په پردی ناموس ډېر زړور ورځي، په رشوتونو قصرونه اومانۍ ابادوي اوپه ډېرو هسکو ځايونوکښې ناست دي.

مونږ غواړو چه دوی خپل ځانونه اصلاح کړي او په رښتيا توبې وباسي، خپل خدای ته رجوع وکړي او په نيکو اعمالو خپل سئيات ووينځي اوپخوانی عادتونه پرېږدي.

ددی زماني همدغه تقاضا ده او دزماني تغير له دوی څخه دغه نفسي تغير غواړي. که دوی غواړي چه زمانه يې رسوا نکړي اوڅوک يې سترګو ته خلی ورنوړي بايد خپل ځانونه اصلاح کړي او پوه شي چه زمانه بل راز شوه اوبل راز خلق غواړي.

برابرنه دی

صحراته ولاړم هcخ کاڼی له بل سره برابر نه و، غرونو ته وختلم ځيني جګ اوځيني ټيټ و، په باغونو وګرزېدم دېولو بوټو وده او لوړتيا يوراز نه وه، ددرياب کبان مې وليدل يوله بله په تو ل کښې برابر نه ختل، د هوامرغان هم ځيني غټ او ځيني واړه و، ښارونه مې وکتل د ځينو کورو ديوالونه اوچت و اود ځينو نه و، کورونو ته ننوتم، ځيني غولی لوی و، ځيني واړه، په دوايروکښې وګرزېدم ټو ل ميزونه او ټولې چوکۍ يوشان نه وې، کتا بخانې مې وکتلې د درستو کتابو قطع اوحجم برابرنه و، هيوادونه مې وليدل ځيني تاوده و، ځيني ساړه، انسانان مې وکتل څوک جوړو او څوک ناجوړه، څوک ړانده و او څوک بينا.

د لوی خدای کتاب مې بېرته کړ دا خبرې مې پکښې وليدې:

ايا پوه او ناپوه برابر دي؟ د ړانده او بينا ترمينځ څه فرق نشته؟ ددوزخ اوجنت خاوندان څه توپيرنه لري؟ نوراو ظلمت يو راز دي؟ په دې پوښتنو راويښ شوم او په عالم کښې مې بياسترګې وغړولې. هغه فرقونه چه په نورو انواعو او اجناسو کښې و، په انسانانو کښې يو په سله زيات معلومېده.

هغه ښاپيريان او ديوان چه خلقو له کوه قاف نه هغه خوا لټو ل ما په دوی کښې وليدل، د پرښتو اولعينانو په معنی پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپېژندل، دعدل او ظلم، علم او جهل، خيراوشر، سعادت او شقاوت فرقونه راته واضح شوه.

پدې ښه وپوهېدم چه :

جــــــودانې قـــــــدريولعل پـــــــه کښــــــې مونـــــــده شـــــــي

نـــــــــور جهـــــــــان واړه د توروکـــــــــــــانو غـــــــــــــردی

ماته دامعلومه شوه چه دډېرو لويو ملتو او لويو ټولنوقدر اوقيمت په يو څوتنو پورې تړلی وي چه که هغه ورځنې ليرې شي هېڅ ورته نه پاته کېږي. او دمتمدنو اقوامو فرق له وحشيانو نه په يو څو تنوباندې کېږي.

لکه چه دانسان په جسم کښې مخ، سترګې، پوزه چه په وجودکښې ډېره محدوده او لږه حصه ده، يو انسان له بل ځنې بېلوي دغسې ملتونه اوټولنې هم د يو څو محدودو اشخاصو په وجود امتياز پيداکوی او بېلېږي.

په هرمملکت کښې يو څوتنه محدود اشخاص وي چه دهغه مملکت سترګې اوپوزه ګڼل کېږي او ديوه هېواد نوم اونشان لوړوي.

لکه چه يوانسان پخپل ټو ل وجودکښي دوه سترګې لري چه د هغو په بينايي دجهان لوړې ژورې ويني اوسمه لارپېژني يوه جامعه هم څوتنه لري چه د هغوی په بينايي اوبصيرت يوې خوا او بلې خواته حرکت کوی او دملت سترګې ګڼل کېږي.

د همدې لامله ښه اوبد ددوی په سترګو ليدل کېږي، د فکر کولو او خيروشر سنجولو اميد دوی ته کېږي، دهيواد ترقي او لوړتيا د دوی دسعي اوعمل محصول باله شي اوهرڅه په دوی پورې مربوط او موقوف وي. کله چه په توره شپه کښې يوټولګی خلق چېرته روان وي نو ډيوه اوچراغ له يوه يادوه تنوسره وي او نورټول دهغوی په رڼا کښې روان وي اولاره ګوري. که دغه درڼا خاوندان له دوی نه بېل شي ټول په تورتم کښې پاته کېږي او بياڅوک کندې کپرې نشي ليدای، دعقل اوفکر رڼا هم له محدودو اشخاصو سره وي مګر فايده يې عامه وي اوهر چاته لاره ښئی.

يوملت بايد درڼا د خاوندانو قدروکړي او پدې پوه شي چه بې له دوی نه په ټولو باندې تورتم او تياره راځي اولاره ورکېږي.

هغه مشعل چه مونږ ته دلارې ټيټ وپاس راښئی او زمونږ مخه رڼاکوي ددوی په لاس کښې دی او دوی پيداکړی، که دوی نه و رڼا نشته اوپه هرقدم کښې دلويدلواو پريو تلو خطرات موجود دی.

د اسلام درد منو!

عابده! هغه څه چه ته يې په ډېرو وظايفو او نوافلوکښې لټوې دخدای دمخلوق په خدمت کښې ډېر ښه مونډل کېږي.

زاهده! څه شی چه ته يې د ځان په وړی کولو اونفلي روژو نيولوکښې غواړې دمساکينو اوفقيرانو په مړولو هم لاس ته درځي.

عارفه! چوپ کښېناستل او د خدای په فکر او ذکر مشغولېدل عبادت دی مګر زورورو ته حق ويل او حق بيانول ډېرلوی اوستر عبادت دی.

مسلمانه! دقران تلاوت ثواب لري مګر په قران باندې عمل کول فرض دی. ای دتقوی او رياضت خاوندانو تاسې له خپلو کوټنيو سرونه راوباسئ له دې سپينو څادرونو مخونه راښکاره کړئ او په عالم کښې سترګې وغړوئ چه دخدای دمخلوق څه حا ل دی؟ او په څه راز مصيبتونو اخته دي په جهان کښې څه مظالم او څومره بې رحمۍ موجودې دي.

تاسې انصاف وکړئ! چه تسبې اړو ل ډېر ثواب لري که په سروغرموکښې يوې کو ل او يو مسکين مړول؟ په جای نماز باندې قرار کښيناستل ښه دی؟ که د خدای په لاره کښې ستړی کيدل؟

رښتيا ووایاست چه دبل په خيرات روژه ماتو ل ډېر ثواب لري که خپل ما ل له مسکين اوفقير سره خوړ ل؟

ماپوه کړئ! چه پاک خدای دخيرات او شکرانو په اخستلو ډېر خوشحالېږي؟ که په ورکولوېې؟

راشئ؟ دخدای رضا او داخرت ثوابونه په ګرانو اوسختو کارونوکښې او دمخلوق په خدمت کښې ولټوئ!

يو مظلوم دظالم له منګولو خلاص کړئ، ديوې کونډې په سرپوړنی واچوئ ديوه يتيم اوښکې پاکې کړئ! يوه پوروړی ته پور ورکړئ، ديوه رنځو ر دوا او درمل وکړئ. دغه خواران او غربيان چه دپاک خدای صادق اوساده بندګان دي خپل خدمت ته مه رابولئ او مه يې مريدان کوئ؟ بلکه تاسې ددوی مريدان شئ او خدمت يې وکړئ. د خدای رضا او د خدای جنت په دغه ډول حاصلولی شئ، اوددنيا ګټه په هغه بل صورت لاس ته درځي او درغلی ده.

د سبا فکر

هغه څه چه د ریا او تذویر په پردوکښې پټ و اوس څرګندیږي. تراوسه پورې شپه وه، تورتم و، تیاره وه، هیڅا هیڅ نه لیدل هرڅه دتورې شپې له تورې پردې لاندې پټ و.

ماته نه لیدې تازه نشوم لیدای، زما په سترګو اوستا په مخ پردې پرتې وې، ماته نه پیژندلی او تاهم خپل ځان نشو پیژندلی، نن د حقایقو له مخې پورنی پورته کیږي اوښه و بد ځان ښکاره کوي، ته په دې پوه شه چه پس لدینه څوک خپل معایب نشي پټولی، که څوک هرڅومره کوښښ وکړي چه خپل نواقص پټ کړي او ښایسته رنګونه ورپورې ومښي کامیابیدلی نشي. او خواری یې څه ځای نه نیسي.

که څوک هوښیاروي هغه باید دځان اصلاح ته اساساً متوجه شي او ځان ونه غولوي. هغه ودانی چه نن سبا نړیږي په آخیرونو نه ټینګیږي او رنګ وروغن یې بیفایدې معلومیږي.

مونږ باید د خپل راتلونکی ژوند دپاره پاخه دیوالو نه جګ کړو او پوخ تعمیر بنا کړو.

له هغه کوره باید واوزو چه نن سبالویږي او رنګیږي. سړی باید داسې کورجوړ کړي چه دزامنو او لمسیانو شپې یې په کښې هم تیرې شي او ودانی یې پخه وي.

مطلب دا نه دی چه ټو ل به له کاڼو او ګټو جوړ شوی وي او دختو په ځای به په کښې سمت لګیدلی وي ځکه چه دغه راز کورونه خواران اوغریبان نشي جوړولی، زما مقصد بل راز کور دی، داسې کورچه یوه خښته به یې هم دظلم او خیانت په پیسو نه وي جوړه شوی اوپه ودانولو کښې یې مظلومان نه وي ازارشوی.

هو! ښه کور هماغه دی چه همسایه ته یې ضرر نه وي رسیدلی او هیڅکله یې دبام واورې دبل په بام نه وي لویدلی لوی لوی ګناهونه په کښې نه وي شوی، دفساد اوضررفکرونه پکښې نه وي موجود.

ښه کو ر دانه دی چه ښایسته او رنګینې پردې په کښې زوړندې وي اوښه ښه خوراکونه په کښې وخوړل شي یاډیر نفیس سامان اولوازم ولري.

داشیان وي اوکه نه وي مګر پخپل حق قناعت،رحم اوعاطفه، عفت اوفضیلت چه په کوم کورکښې وي هغه ښه کوردی اوهیڅکله نه ورانیږي کوم کورچه اهل اوصالح اولادلري او ماران و لړمان په کښې نه وي قصروي که جونګړه، هغه کورښه کوردی او سعادت په همدغسې کورونو کښې وي.

دغه راز کور خواران او غریبان هم جوړولی شي مګر یوغیر صالح انسان یې هیڅکله نشي پیداکولی.

هرڅوک چه ځانته په دنیاکښې کور جوړوي باید دحمید دابیت واوري:

که دې نړېږه نیکیو ننګ ونام لوړ په دوه چومه دې د ختو مشه بام لوړ

پخوانی ډیوې

کله چه سړی یوازې شي او څوک نه وي نوله خیا ل او تصورسره یې زیات سروکارشي او راز راز فکرونه کوي.

څوک چه له دغې فکري مراقبې سره اشناوي هغه پوهیږي چه انسان په دغسې وخت کښې هرڅه په بل راز ویني او دجهان هره ذره ورته سکندري آئینه شي.

په همدغسې مواقعو کښې سړی په پچه خبژې اوکشمیر ویني اودمرغانو په هګیو کښې راز راز نغمې اوري. زه هم په کوټه کښې یوازې ناست وم او فکرویورم، مخامخ یو منقش رف ښکاریده چه هرڅه پکښې ایښې و او زما د خیالاتو له تلون سره یې ډیره مرسته کوله. دغه راز رفونه سړی ددې وخت په ودانیو کښې نه ویني او دپخوا وخت تعمیري

وضعیت سړې ته ښئی. داکور که څه هم زوړاو پخوانی دی مګر دبرق مزي ورته رانـوتلي دي اوساماں ېې هم نـوی شویدی دلته پخوانی او اوسنی نوی اوزاړه شیان یوځای شوي او عجیب منظرلري.
دتجدد اونوی عصر آثار اواستازی دې کاله ته راغلی دی مګر دکور ساختمان ېې لا نه دی بدل کړی.
په کورکښې که څه هم برق لګېږي مګرپاس په رف باندې دتورو تېلو مسینه ډیوه ایښي ده چه مخصوص نقش ونګار لري او دوه درې طبقې ېې تشکیل کړیدی په څنګ کښې ېی یوبل ډول چراغ هم شته چه دشمع بلولو دپاره جوړشوی او اوس په لړو کورنو کښې پیداکېږي هغه خوا ورځنې دخاورینو تېلو لاټین ایښی اوسړی پوهېږي چه دغـو چراغـو هریـوه پخپل وخت کښې داکوررڼا کړی او دې خلقو ېې په رڼاکښې ډېرې شپې تېرې کړیدي مګراوس دهولو دوره تېره شویده اودشپې په کوټه کښې برق لګېږي.
زمانه وخت په وخت نوي شیان له ځان سره راوړي مګر زاړه هم څوک هیسته نه غورځوي اوپه جګوځایونو کښې ځای ورکـوي. داعادت بدعادت نه دی او باید په هر کـوراو هر هیوادکښې همدغه عادت جاري وي او څـوک دچا زاړه خدمتونه هېر نکړي مګر کارونه باید وخت په وخـت لـه نـوو شیانو نه واخستل شـي اوپه کورنـو کښـې نـوې رڼا ګانې پیداشي.
زمانه ښائي چه زاړه شیان لـه کـاره وغورځـوي اونـوي هـم زاړه کـانـدي چـه دغورځولـو شـي مګرانسانان ېې دزمانې په تاخچو او رفونو، دتاریخ په پاڼوکښې ساتي او په اوچتو ځایونوکښې ېې ږدي.
هغه چاچه لمړی ځل دتېلو خاورینه ډیوه بله کړی دبرق لـه مخترع نه ېـې پوهان په کمه سترګه نه ګـوري او قدرېې کوي.
انسان اوجهان په هروخت اوهرحا ل کښې یوې رڼا ته محتاج دی او دارڼا وخت په وخـت خپل شان اوصورت بدلوي اوپه ظروفو کښې ېې تغیرراځي دهمدغه بدلون اوتغیر په اثرانسان دعلم و معرفت پـه لـوړوالی اودپـوهې پـه زیاتو لـو او تجلی کښې زیار کاږي.
هغه چا چه دخاورو ډیوه جوړه کړی او هغه چه دمسو ډیوه سازه کړېده یائې دښیښې په فانوس کښې کومه شمع لګـولي ده دبرق اوبرېښنا ترمخترع پورې هریوه کوښښ کړی چه دڕڼا دپاره یوه وسیله پیداکړي او دبشرتیاره خونه رنا کړي.
دوی هریو د نور او رڼا پالونکي او روزونکي دي چه دبصیرت خاوندان ورته په ډېر قدر اواحترام ګوري.
هغه رڼا چه دخاورو له تېلوپیداکېږي هغه نورچه له لمر اوسپوږمۍ څخه راځي، هغه برق چه داوبوله جریانه حاصلېږي ېې دظرف اومحل له تبدیله څه ډېر فرق نلري.
که څوک په دغو ظاهري صورتو نو نه غولېږي دغو نووو احادثو قالبونو او ظروفو ته نه ګوري دشږشمو او ېنبې په بوټو، دغوزانو اوزیتون په ونوکښې یوه رڼا او یو راز تېل موجودی چه په هر راز ډیوه کښې ېېل کیفیت پیداکوي.
که سړی هغه تیل چه په ډیوه کښې ویني په ېنبه کښې ووینې یا دغه سېزونکی برق چه په برقي نغریو کښې ګوري په اوبو کښې ولیدای شي، هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره ذره کښې یوه رڼا ویني چه حتی د صحرا په کاڼو کښې ېې هم پیدا کولی شي.
هغه نورچه کلیم په کوه طورکښې لیده دزیتون په هره ونه کښې شته مګر محرمانه سترګې غواړي. که دانسان تعقل قـوي شي او دحواسو په بندکښې محصور پاته نشي (که څه هم دبشر موجوده علم هماغه رڼاده چه د حواسـو له کړکیـو رانتوتلي ده او ېې له دینه په ده باندې توره شپه ده) په هرشي کښې به یو نور ګوري او دوجود په نړۍ کښې بـه داتـور اوسپین نه وي.
اوس مونږ دحواسوله تاثیر لاندې راغلی یو چه په تېلو غوړلاسونه په ېنبه او پندانه وچـوو او دسترګو کتل یا لامسه قـوه مونږ ته حقیقت بل راز کوي او ظرف و محل راته مختلف انواع اوجناس په مخکښې دروي.

که دغه راز راز لوښی اومنګی چه په هرکورکښې په بېل بېل صورت وینو زمونږ د نظر مانع نشي نو په هر کورکښې دیوې ویالې اوچینې اوبه دي او د ټولو مشرب یودی، که مونږ دسیند اوویالې، کوهۍ اوکاریز واورې اوباران په شکلونو، صورتونو او نومونو ونه غولېږو پوهېږو چه همدغه یوشی په څو نومونو یادوو او زمونږ حواسو راته واوره او باران دوه شیه کړیدی. په حقیقت کښې همدغه یو حلاوت دی چه په خټکی، هندوانه، توت، انګور، ناك، منه، شفتالو اونورو کښې بې حلول کړی او په هرمحل کښې یې بېل صورت بېل رنګ بېل خوند بېل نوم پیداکړی دی.

دغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو میوو او دانو شربتونه او عرقونه پکښې پراته دي ټول یو راز کیف لري او دکجوری او اربشو په مینځکښې څه ډېر فرق نشته.

په دغسې کتنه چه سړی له صورتونو هغه خوا وګوري پوهېږي چه کورت او شړو مبې له یوې غړکې راوتلی دی اومایعات و جما دات زمونږ احساس اوشعور بېل کړی.

هغه وخت چه زمونږتماس له مادیاتو نه قطع شي او مجرد شو ،ښائي چه دنن ورځې علم اومعرفت بل راز شي او دغه رڼا بل شانې ووینو، دنن ورځې تنویري وسایل به لکه ددې کوټې بې کاره ډیوې له کاره ولوېږي اوعلم و پوهه به په نورو قالبونو کښې ځان ښکاره کړي.

پای

Ejtemaie Nazarieyat

www.ulfat.de